

**UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO
PRAHA**

BAKALÁŘSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2014–2017

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Magdaléna Tůmová

Vzdělávání imigrantů v kontextu vzdělávání dospělých ve Švédsku

Praha 2017

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Iva Borská, CSc.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR COMBINED (PART TIME) STUDIES

2014–2017

BACHELOR THESIS

Magdaléna Tůmová

**Education of Immigrants in the Context of Adult Education
in Sweden**

Prague 2017

The Bachelor Work Supervisor: PhDr. Iva Borská, CSc.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 8. května 2017

Magdaléna Tůmová

Poděkování

Děkuji paní PhDr. Ivě Borské, CSc., za odborné vedení mé bakalářské práce.

Anotace

Tato práce se zaměřuje na nedávnou migrační vlnu do Švédska a její následný vývoj. Popisuje školský systém vzdělávání dospělých a jeho historii, především jazykového vzdělávání. Nastiňuje možnosti vzdělávání migrantů, jejich začlenění na trh práce i do společnosti. V závěru si autorka klade otázku, zda je možné zkušenosti ze Švédska využít v České republice.

Klíčová slova

etnikum, integrace migrantů, multikulturalismus, SFI, sociální nerovnost, vzdělávání dospělých, vývoj migrace

Annotation

This paper concentrates on the recent high wave immigration to Sweden and its development. It describes the education system and the history of the Swedish adult education system with the accent on a language teaching. It explores the possibilities of migrant's education, their integration into the labour market and the society itself. At the end it highlights the question, if the experiences from Sweden could be transferred and implemented into the Czech Republic.

Keywords

ethnic, adult education, immigration development, integration of immigrants, multicultural, SFI, social status

OBSAH

ÚVOD	9
1 DOPADY MIGRAČNÍ KRIZE V EVROPĚ A VE ŠVÉDSKU	10
2 PŘÍSTUPY KE VZDĚLÁVÁNÍ MIGRANTŮ	13
2.1 MOTIVACE K UČENÍ.....	14
2.2 ÚLOHA ANDRAGOGA VE VZDĚLÁVÁNÍ.....	15
2.3 SCHOPNOSTI DOSPĚLÝCH A MIGRANTŮ UČIT SE.....	16
2.4 VYROVNÁNÍ SE S POSTMIGRAČNÍMI PROBLÉMY.....	19
2.5 SOCIÁLNÍ DÁVKY VERSUS PRÁCE.....	21
2.6 MULTIKULTURALITA.....	23
2.7 POJEM SOCIÁLNÍ NEROVNOSTI.....	24
2.8 SOCIÁLNÍ STATUS.....	25
2.9 SOCIÁLNÍ NEROVNOST MEZI MIGRANTY A HOSTITELY.....	26
3 HISTORIE A SOUČASNOST VZDĚLÁVÁNÍ DOSPĚLÝCH A PŘÍSTUPY KE VZDĚLÁVÁNÍ MIGRANTŮ VE ŠVÉDSKU	28
3.1 INSTITUCE VZDĚLÁVACÍ POLITIKY.....	29
3.2 INSTITUCE ZAJIŠŤUJÍCÍ VZDĚLÁVÁNÍ DOSPĚLÝCH.....	31
3.3 VZDĚLÁVÁNÍ DOSPĚLÝCH V SOUČASNOSTI.....	34
3.4 FINANCOVÁNÍ VZDĚLÁVÁNÍ.....	38
3.5 HISTORIE JAZYKOVÉHO VZDĚLÁVÁNÍ.....	40
4 DOPORUČENÍ K TVORBĚ VZDĚLÁVACÍCH MODULŮ PRO MIGRANTY S CÍLEM JEJICH INTEGRACE DO ČESKÉ (EVROPSKÉ) SPOLEČNOSTI	44
PŘÍLOHA ŠVÉDSKO A JEHO SPECIFIKA	47
PŘÍLOHA GRAFY	50

ZÁVĚR	54
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	56
SEZNAM ZKRATEK	59
SEZNAM TABULEK A GRAFŮ	60

ÚVOD

Problémy migrační vlny, která vypukla před třemi lety, zaplňují nejen titulní stránky novin a hlavní zpravodajské relace světových médií, ale staly se nedílnou součástí aktuální politiky. Nezaměstnávají však už jen hlavy představitelů jednotlivých zemí, politology, ekonomy a sociology, ale osobně se více či méně dotýkají každého z nás. Migrační právo patří k nejsložitějším a politicky nejcitlivějším kapitolám současné evropské integrace. Nově nastolená skutečnost, kdy se začínají intenzivně prolínat po staletí nekompatní, nepřátelská náboženství a národy vychované v evropském vzdělávacím systému se mísí s lidmi často odlišné kultury, to vše vyžaduje hledání nových řešení s důrazem na dozdělování dospělých. Řada z migrantů žádajících o politicko-ekonomický azyl není vhodně jazykově vybavena, běžně mají jen základní vzdělání, nemluvě o absenci odborné pracovní specializace. To vše musí dodatečně a v co nejkratším čase dohnat, aby se mohli plnohodnotně zapojit do života země, kam odešli.

V úvodu své bakalářské práce popisuje autorka migraci ve Švédsku a dále se zabývá historií i současnou situací v tamním vzdělávání dospělých a migrantů. Na závěr na příkladu Švédska se vzděláváním migrantů jako specifické skupiny vzdělávání dospělých formuluje doporučení integračního vzdělávání migrantů využitelné i v českých podmínkách.

1 DOPADY MIGRAČNÍ KRIZE V EVROPĚ A VE ŠVÉDSKU

Podle toho, zda se proces stěhování odehrává v rámci jednoho politicko-územního celku, nebo dochází k překročení jeho hranic, hovoříme buď o migraci vnitřní, nebo o migraci mezinárodní. Z perspektivy státu pak rozeznáváme emigraci (vystěhování) a imigraci (přistěhování). Podle definice OSN je migrantem každý člověk, který změní své místo pobytu překročením mezinárodně uznávaných hranic a stráví tam déle než jeden rok. Migrace byla vždy součástí evropské historie. Muslimské obyvatelstvo přicházelo do kontaktu s Evropou od svých počátků, tradičně se objevovalo v oblasti Balkánu a ve východní Evropě, kam se dostali během expanzí Osmanské říše. Poválečné období muslimského přistěhovalectví do Evropy lze pak členit do několika časových etap: období od konce druhé světové války až po ropnou krizi, období po ropné krizi, období po pádu Berlínské zdi, období po 11. září 2001.

V roce 2015, v době poslední migrační krize, patřilo Švédsko spolu s Německem k zemím, které přijaly nejvíce uprchlíků. S nápirem téměř 163 000 žadatelů o politicko-ekonomický azyl se vyrovnává dosud. Současná vládní koalice Sociální demokracie (Socialdemokraterna) a Strany zelených (Miljopartiet) byla přinucena tlakem veřejnosti a mizejících financí, určených původně pro státní sektor a služby slabším, zpřísnit azylová pravidla a průběžně zavést i kontroly na hranicích. V současnosti jsou legitimním žadatelům udělována nejprve dočasná povolení k pobytu, administrativně byla ztížena také možnost tzv. slučování rodin. Pro dlouhodobý pobyt příbuzných musí žadatel prokázat, že se o ně dokáže plně postarat.

Tato opatření přinesla okamžitý efekt – od ledna do prosince 2016 zažádalo ve Švédsku o azyl celkem 26 929 osob, což je výrazně méně než v období před migrační krizí. Počet žadatelů se snížil o 95 %, v současnosti žádá cca 500 lidí týdně.¹ Mimořádná opatření však švédská vláda přijala pozdě, navíc v obavách ze zhroucení

---

¹ Migrační úřad: <http://www.migrationsverket.se>

celého systému sociální podpory. Nesouhlasila s nimi Strana zelených a ve svém programovém prohlášení se vrátila k volnému, neomezenému přijímání všech uprchlíků bez hlubší kontroly, bez zjišťování, z jakých důvodů přicházejí. S požadavkem znovuotevření se Švédsko migrantům a zrušení všech mimořádných opatření vystoupila na konci roku 2016 i sama sociální demokracie. Tím se vystupňoval dlouhodobý spor mezi centrálním vedením státu a tzv. komunami. Jde o oblastní vlády, které mají přímou zodpovědnost za realizaci státních opatření v praxi, byť se jim často nedostává finančních, materiálních ani lidských zdrojů. Chybí jim i přesně daná metodika, jak integraci nově přichozích provádět. V říjnu loňského roku se uskutečnil průzkum veřejného mínění (SIFO), ve kterém 13 % švédské populace souhlasilo se změnou zákonů a s přijetím více uprchlíků. Přesně 27 % lidí se vyjádřilo pro zachování současného stavu a 44 % dotázaných žádalo zpřísnění imigračních pravidel (16 % se nevyjádřilo).²

Proč volají švédské politické strany po znovuotevření země migraci, když je zřejmé, že si jejich vlast neumí s větším nápoem běženců poradit?

Důvody jsou dva. Snaží se v dlouhodobém horizontu zajistit dostatek pracovní síly pro robustní švédský průmysl (většinou umístěný daleko za hranicemi měst) a současně vychází z migrační politiky „otevřené náruče pro všechny“, cíleně budované od konce II. světové války. Právě skrze tuto nadnárodní pomoc jiným a svůj liberální přístup se Švédsko dlouhodobě prezentuje jako stát zasazující se o dodržování mezinárodních a lidských práv, což bylo vždy mohutně podporováno i zahraničními dotacemi. Stejnou politiku udílení sociálních dávek prostřednictvím migračního úřadu, úřadů práce a komun praktikuje tato země i interně. Forma finanční podpory je jak přímá (prostředky jsou vypláceny přímo migrantům), tak i nepřímá (prostředky jsou distribuovány prostřednictvím obcí).

Aby se migranti snáze a rychleji začlenili do společnosti a nebyli jakkoli handicapováni, byl odsouhlasen i zákon o možnosti změny příjmení na švédsky znějící

---

² Velvyslanectví ČR ve Stockholmu: <http://www.mzv.cz/stockholm>

jména. Další z iniciativ má finančně motivovat zaměstnavatele, kteří jim poskytnou přednostně práci, za což mohou očekávat daňová zvýhodnění, státní zakázky atd.

Samotná odezva mezi migranty však byla minimální. Paradoxně všechny výše zmíněné plány skončily fiaskem, když do října 2016 vzniklo na tomto základě pouhých 449 pracovních míst. Zatímco mezi staršími přistěhovalci je nezaměstnanost téměř 20 % a v určitých lokalitách na předměstích Stockholmu, Göteborgu a Malmö až 50 %, mezi rodilými Švédy nedosahuje ani 5 %. Švédsko tak momentálně registruje přes 160 000 nezaměstnaných přistěhovalců (nejen z vlny z roku 2016, ale i těch předchozích) a všechny dlouhodobě finančně podporuje. Ze statistik navíc vyplývá, že průměrná doba, než migrant získá práci ve Švédsku, trvá sedm let!

Integrace cizinců je komplikovaná i tím, že ve Švédsku chybí ubytovací kapacity a příchozí se učí místní jazyk velice pomalu. Vláda svaluje vinu na komuny, že nedostatečně implementují její politiku, ty obviňují vládu z nerealistických vizí, na které chybí finanční, materiální i lidské zdroje. Švédsku se nedaří neúspěšné žadatele o azyl ani vyhošťovat. Podle ministra vnitra A. Ygemana mělo být ze země vyhoštěno na 80 000 „nepřizpůsobivých“ cizinců z vlny neúspěšných žadatelů o azyl z roku 2016. Téměř 75 % těchto lidí však „náhle zmizelo“, takže se toto rozhodnutí dotklo jen asi 3 000 cizinců. Nepomohla ani speciální ekonomická podpora nabízená všem těm, kteří se dobrovolně vrátí do vlasti. Příspěvek na cestu zpět v hodnotě 30.000 SEK (tedy cca 85.000 Kč) a 15.000 SEK pro nezletilé (asi 42.000 Kč), kdy jedna rodina může dostat maximálně 75.000 SEK (cca 212.000 Kč), byl v roce 2016 udělen pouhým 2 100 lidem, což je zlomek počtu, než se předpokládalo.³

---

³ Migrační úřad: <http://www.migrationsverket.se>

2 PŘÍSTUPY KE VZDĚLÁVÁNÍ MIGRANTŮ

Podle Národního vzdělávacího fondu ČR představuje celoživotní učení koncepční změnu v pojetí tradičního vzdělávání. Zahrnuje možnosti učení se v dětství i v dospělosti, v tradičních institucích v rámci vzdělávacího systému i mimo něj. Je podstatným rozhodujícím faktorem ovlivňujícím kvalitu lidských zdrojů, a tím konkurenceschopnost dané země. Vyžaduje však zapojení klíčových aktérů na úrovni vlády, regionů, podniků i jednotlivců. Úsilí vložené do celoživotního učení lze považovat za tzv. rozvojovou investici, která dosahuje nejvyšší priority.⁴

Celoživotní učení zahrnuje formální, neformální a informální vzdělávání, předpokládá prolínání a doplnění uvedených forem učení v průběhu celého života. Formální vzdělávání je realizováno ve vzdělávacích institucích, ve školách. Naopak neformální vzdělávání se realizuje formou kurzů, seminářů, workshopů apod., většinou v zařízeních zaměstnavatelů či neziskových organizací. Informálním učením se rozumí proces získávání vědomostí z každodenních zkušeností a činností v práci, v rodině, ve volném čase. Na rozdíl od dvou předchozích je neorganizované.⁵

Podle J. Bartáka nejružnější nástroje tzv. „nepřímé výchovy“ prostřednictvím informálního vzdělávání, často výrazněji než tradiční pedagogické působení, ovlivňují akceleraci sociálního zrání člověka, jeho schopnost pronikat k podstatě věcí, samostatně posuzovat a řešit problémy a jako samostatně myslící bytost na základě poznání i smysluplně jednat. Utváření jedince je tedy výsledkem plně či částečně pedagogicky iniciovaného a organizovaného působení, ale i vlivů samovolných. Záměrné působení na člověka jako na jednotlivce, nebo příslušníka sociální skupiny, se doplňuje a prolíná s působením jiného zaměření, organizovaným i samovolným. Formální, neformální a informální působení společně přispívají k utváření osobnosti člověka⁶.

---

⁴ Národní vzdělávací fond: <http://www.nvf.cz>

⁵ VETEŠKA J., T. VACÍNOVÁ a kol., *Aktuální otázky vzdělávání dospělých*. Andragogika na prahu 21. století. Praha: UJAK. ISBN 978-80-7452-012-9.

⁶ BARTÁK, Jan. *Aktuální problémy vzdělávání a rozvoje zaměstnanců v organizacích*, s. 7, Praha. UJAK. 2015. ISBN 978-80-7452-113-3.

„Vznik vzdělávání dospělých je reakcí na historické a společenské změny moderních společností. V různých epochách a společenských podmínkách se názory na význam a úlohu vzdělávání dospělých mění.“⁷ Podle M. Beneše vzniká největší nutnost učení vždy v období společenských změn a krizí. Institucionální podpora učení byla dříve výjimkou. Systémy vzdělávání dneška mají svůj počátek v přechodu od feudálních k liberálně konstituovaným společnostem a mají různou, historicky danou podobu. Severní a západní Evropa má silné a nepřerušované andragogické tradice (Švédsko, Velká Británie), na rozdíl od zemí, kde byl vývoj systému narušen násilnými zvraty (ČR, bývalé východní Německo).

2.1 MOTIVACE K UČENÍ

„Ze školy by měl vycházet mladý člověk jako harmonická osobnost, nikoli jako specialista.“ Albert Einstein (1879–1955), německo-americký fyzik, tvůrce teorie relativity, držitel Nobelovy ceny z roku 1921.⁸

Úvahu o univerzálním vzdělání pronesl nositel Nobelovy ceny, všemi obdivovaný muž, který byl představitelem člověka s nadměrnou inteligencí. Jeho portrét s rozčuchanými vlasy a vyplazeným jazykem si všeli studenti na stěnách kolejí jako symbol vzpoury proti zaběhnutému establishmentu. Co zůstává v obecné platnosti, je skutečnost, že na začátku každého poznání musí být zájem jedince opouštějícího vzdělávací instituci pokračovat v rozšiřování svých znalostí. Škola by v něm měla mimo jiné „zažehnout“ plamínek zvědavosti, který bude živit dál už sám.

Motivace, tedy souhrn vnějších a vnitřních faktorů, které aktivují a řídí jednání účastníka učení, je pro andragogy hlavním problémem. M. Beneš se domnívá, že

---

⁷ BENEŠ, M., *Andragogika*. 2. vyd. Praha: Grada, s. 22. ISBN 978-80-4824-5.

⁸ R. L. OLDFIELD, *People of Destiny: Albert Einstein*. Regenstener Press 1968. NO 68-31302.

potenciálně se v dnešní době musí a může vzdělávat každý. I přesto, že nutnost celoživotního vzdělávání velká část populace uznává, systematicky se nevzdělává a neučí.⁹

A. Maslow, považovaný za jednoho ze zakladatelů humanistické psychologie, vytvořil teorii lidské motivace založenou na hierarchii lidských potřeb. Na vrcholu jeho hodnotové pyramidy je lidská touha stát se vším tím, k čemu má jedinec unikátní schopnosti a vlohy. A. Maslow tvrdil, že motivace vyrůstá z vnitřní potřeby učícího se, zatímco úkolem učitele je emoční podpora a zpětná vazba. M. Nakonečný uvádí, že chování člověka je vědomě či nevědomě zaměřeno na dosažení určitého cíle, a jako takové se vyznačuje určitou intenzitou a trváním. V psychologii se tyto procesy označují jako motivace. P. Hartl motivaci popisuje jako proces řídicí síly, která je zodpovědná za zahájení, usměrňování, udržování a energetizaci zacíleného chování; síly mohou být jak fyziologické, jako jsou hlad, žízeň, sex, pud sebezáchovy, tak psychologické. Mezi ty patří také touha uspět a potřeba někam patřit. A právě posledně zmíněná potřeba – snaha integrovat se do hostitelské společnosti, uspět na trhu práce, něco dokázat – by měla být pomyslným hnacím motorem pro dospělé migranty.

2.2 ÚLOHA ANDRAGOGA VE VZDĚLÁVÁNÍ

Názevů pro profesi andragoga existuje v současné teorii i praxi andragogiky mnoho. Palán a Langer o nich hovoří jako o rolích andragoga. Mezi andragogické role, které dominují v oblasti mimoškolního vzdělávání dospělých migrantů, můžeme zařadit následující:

---

⁹ BENEŠ, M., *Andragogika*. 2. vyd. Praha: Grada, s. 22. ISBN 978-80-4824-5.

Lektor – je dle Kalnického běžným označením učitelů profesionálů i laiků, kteří se věnují výukové činnosti pro dospělé v tematicky vymezených poznatkových oblastech, bez ohledu na používané formy a metody. Palán a Langer upozorňují, že posláním lektora v dnešní době již není pouhé „přednášení“. Předpokládají hlubokou úroveň teoretických znalostí i praktických zkušeností, lektorské dovednosti, znalost psychologie osobnosti a sociální psychologie, motivační, organizační, komunikativní, rétorické, kreativní a didaktické schopnosti.

Školitel – dle Průchy působí především jako edukátor ve vzdělávacích aktivitách celoživotního učení, například dalšího profesního, občanského a zájmového. Vzdělávací akce školitele mohou mít různou podobu, využívají nejrůznější metody a cíle podle toho, jaké požadavky má organizace, pro kterou pracují.

Trenér – dle Palána a Langer působí především ve výcvikových kurzech. Zabývá se specifickými metodami zaměřenými na praktické osvojování si dovedností, a to intelektových, motorických a senzomotorických, až do úrovně žádoucích návyků, postojů, norem chování a jednání.

Facilitátor – facilitace, jak uvádí Průcha, je usnadnění, příznivý vliv vnitřních i vnějších podmínek na průběh procesů, jako jsou výkonnost, komunikace, učení, motivace. Facilitátor umožňuje a usnadňuje dosažení nějakého cíle, například podporuje učení, vede jednotlivce nebo tým k uvědomění si slabých a silných stránek, pomáhá hledat nová řešení.

Moderátor – dle Palána a Langer má funkci vzdělavatele dospělých, který ve výuce používá moderační metodu, to znamená interaktivní metodu skupinového vyučování založenou na principu týmové práce. Moderátor pak optimalizuje skupinovou práci při výuce, seminářích, workshopech, konferencích či typicky řízených diskusích.

2.3 SCHOPNOSTI DOSPĚLÝCH A MIGRANTŮ UČIT SE

Podle P. Hartla v psychomotorickém učení klesá rychlost osvojování si nových znalostí po třicátém roce věku, koordinační přesnost po čtyřicítce a obojí výrazněji po

padesátce. Učení je schopnost, a proto ji lze vyvíjet nebo při delším nepoužívání nechat zakrnět. Úspěšnost učení v dospělosti závisí na délce iniciálního učení (čím déle, tím lépe), na jeho zaměření a kvalitě i na čase přestávky mezi dalším učením (čím déle trvá, tím hůře). V intelektuální oblasti je výkonnost dospělých ovlivňována dvěma faktory. Zaprvé jde o dosažené školní vzdělání. Osoby s nižším vzděláním mají během stárnutí větší pokles intelektuální výkonnosti než osoby s delší školní docházkou. S vyšší vzdělaností také stoupá snaha zlepšovat si kvalifikaci. Zadruhé závisí výkonnost na druhu zaměstnání. Profese vyžadující stálý duševní trénink podporují i rozvoj myšlení. Je prokázáno, že přiměřená duševní zátěž, zvláště učení, je nejúčinnější obranou proti stárnutí a vhodnou údržbou psychiky. Přípravenost k novému učení je také ochotou přijímat ho. Příčinou neochoty začít se učit bývají psychické a emocionální faktory, jako jsou například úzkost, neochota změnit systém hodnot či své postoje. Mnoho záleží i na tom, jak dospělý ovládá umění učit se.

Studie M. Zachrisona¹⁰, která se zaměřila na průzkum školního prostředí, motivaci studentů a výsledky studia v Malmö, kde probíhá výuka švédštiny pro přistěhovalce, zjistila, že většina studentů se i po delší době pobytu v zemi cítí odlišně a velmi izolována od zbytku švédské společnosti. O to více si udržují užší vazby s etnickými minoritami. Tisíce švédských migrantů, kteří navštěvují jazykové kurzy, mají rozmanité sociální zázemí, žili před emigrací ve své vlasti rozdílné životy a vedly je odlišné důvody k jejímu opuštění. Tento fakt přeměňuje pedagogickou výuku na sociální proces a při výuce se musí brát na zřetel jejich nynější životní situace. M. Zachrison zjistil, že přístup je třeba kombinovat znalostmi dvou odlišných aspektů, které jsou ve vzájemném vztahu: znalost, jež je vybudována očima účastníka, a znalost, která je postavena na sociálním kontextu. Pokusil se proniknout do vnitřního světa žáků, aby pochopil, co vše ovlivňuje učení jazyka a následnou komunikaci. Právě propojení mezi naučením se jazyka a jeho používáním je velmi důležité. Někteří žáci už měli dobrou znalost

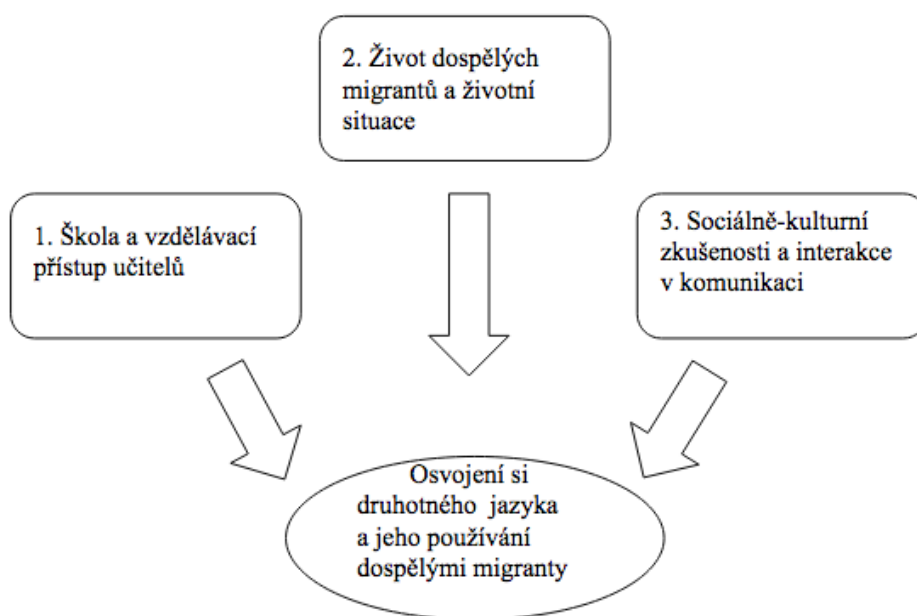
---

¹⁰ ZACHRISON M., *Invisible voices*, 2014. Malmo Studies in International Migration and Ethnic Relations, ISBN 978-91-7104-591-1.

švédštiny, a přesto se necítili v komunikaci se Švédy přirozeně, a neprohlubovali tak dále své znalosti. Tato reflexe je paradoxní a poukazuje na to, že jazykové znalosti a to, co se stane během jeho používání, jsou dva propletené fenomény a existuje řada věcí, které je ovlivňují. Svědčí o nutnosti změny fokusu z žáka na sociální situace a vztahy. Studium řeči se skládá ze dvou částí. Předmětem základní psychické části řeči je jazyk, který je svou podstatou společenský a na jedinci nezávislý. Předmětem druhotné psycho–fyzické části studia řeči je její individuální část, mluva a fonace. Úspěšný interkulturní dialog předpokládá i sociální rovinu psycho–fyzického studia řeči.

Učení migrantů by se dalo přirovnat k trojúhelníku, na jehož vrcholu stojí migranti, jejich životní existence, zázemí, jejich myšlení a přístup k řešení životní situace. Škola a vzdělávací instituce se svými rozličnými učebními metodami, přístupy a standardy, jakými je sdělují, tvoří další roh trojúhelníku. A nakonec, dospělí migranti a jejich sociokulturní zkušenosti z komunikace, interakce mezi etnickými menšinami, jejich sociálními pravidly, tvoří poslední roh trojúhelníku.

Tabulka 1: Trojúhelník učení migrantů

Zdroj: ZACHRISON M., *Invisible voices*, 2014. Malmo Studies in International Migration and Ethnic Relations, ISBN 978-91-7104-591-1.

Vzdělávací systém ve Švédsku konstantně ovlivňují změny ve společnosti a migrace je jedním z nejsilnějších faktorů. V analytických reportech Švédské národní agentury pro vzdělávání je uvedeno, že nárůst migrace, změna v tradičním uspořádání rodiny, sociálních rolí, residenční segregace, nárůst rozdílu mezi jednotlivými školami a skupinami studentů i decentralizace jsou klíčovými faktory ovlivňující vzhled a ideologický přístup vzdělání. Problematika studentova sociálního zázemí, pohlaví, etniky, životních podmínek, jakož chování škol a učitelů, tvoří celkový výsledek. Ten by měl být brán jako dobrá investice pro společnost. Připravit migranty pro pracovní trh a seznámit je s kulturními zvyklostmi země jsou dva startovací úkoly. Hlavním cílem je vychovat z nich samostatné a nezávislé občany. Od zahraničních studentů mají totiž migranti odlišné specifické potřeby – potřebují i znalost zákonů či norem, které jim pomohou orientovat se na pracovním trhu.

2.4 VYROVNÁNÍ SE S POSTMIGRAČNÍMI PROBLÉMY

Mezinárodní migrace je velká životní epizoda, během níž dochází k redefinování vlastního já. Zahrnuje změnu reality a vyrovnání se s realitou novou, například novou rolí v rodině, genderovou rolí, hodnotami i vírou. Deprese, rodinné konflikty a úzkost bývají negativními stránkami. Většina migrantů pravidelně posílá peníze domů a komunikuje se zbytkem rodiny díky sociálním sítím, sledují dění přes satelitní TV vysílání, čtou na internetu noviny v rodném jazyce. Čím více se jim nedaří zařadit do švédské společnosti, čím více narůstá obava z neúspěchu, tím více si udržují vzpomínky, vize nebo mýtus, idealizují si svou rodnou zemi a uzavírají do sebe.

Podmínkou úspěšné integrace je především zvládnutí jazyka většinové společnosti. Jeho neznalost není projevem multikulturality, ale projevem nedostatku integrace, která má celospolečenské dopady v podobě fragmentace společnosti a segregace celých přistěhovaleckých komunit. Nedostatečné jazykové znalosti tedy nejsou jen osobním handicapem toho kterého jednotlivce.

Hlavní charakteristikou přistěhovalců přicházejících z muslimských zemí je náboženská příslušnost k islámu. Situace je však komplikovaná, neboť muslimská komunita ve vztahu k islámu není natolik jednotná, jak by se mohlo na první pohled zdát. Islám se dělí na dvě hlavní větve – sunnitskou (90 % věřících) a šiitskou. V rámci těchto dvou směrů však existuje velké množství dalších různých odnoží muslimů, např. ismailité a alevité patřící k větvi šiitské, wahhábistické hnutí či salafisty patřící k větvi sunnitské. Znalost této situace je velice důležitá především proto, že mezi zmiňovanými větvemi islámu, ale i mezi jednotlivými směry mohou vznikat tenze, a to i v přistěhovalckých komunitách. Ani shodná národnost nemusí totiž znamenat jednotnost uvnitř muslimské komunity v přijímajících zemích.

V důsledku setkávání evropské a muslimské kultury dochází k jejich oboustrannému ovlivňování, jež dále přispívá ke vzniku transnacionální formy islámu. Někteří autoři hovoří o tzv. evropských muslimech či o „pan-muslimské identitě“. Tato skupina tzv. evropských muslimů je typická tím, že její členové se sice usazují v západní společnosti, ale se svou původní zemí zůstávají v těsném kontaktu, a proto se do přijímající společnosti hůře a pomaleji integrují, a navíc podporují další imigraci, neboť prokazují, čeho všeho v Evropě dosáhli. Takto realizovaná přítomnost v zemi původu podporuje nejen další migraci, ale i způsob, jakým jsou mladí vychováváni, neboť je jim vštepována příležitost emigrace jako způsob prosazení se a ekonomického zabezpečení. Se zajímavou myšlenkou spojenou s původem přistěhovalců z muslimských států přichází Heřmanová a Faryadová, které mluví o kulturním šoku, kterým musí projít muslimský přistěhovalec. Ten je tak zásadní, že přistěhovalce naprosto vykoření z jeho původního prostředí a učiní jej mimořádně přizpůsobivým za předpokladu, že ve státě, ve kterém je islámská komunita malá či etnicky a nábožensky rozdrobená, je evidentní, že kulturní šok z takové změny musí být markantní a lze předpokládat, že takový jedinec se do majoritní společnosti začlení bez výrazných problémů¹¹.

---

¹¹ Současná Evropa, CES 1/2016, Dostupné z: <https://www.vse.cz/se/16>

2.5 SOCIÁLNÍ DÁVKY VERSUS PRÁCE

V již zmíněném průzkumu M. Zachrisona recipienti často uváděli, že mít práci je vnímáno jako usnadňující mechanismus pro lepší dorozumění se ve švédštině. Takže práce je to, co vede k lepším jazykovým znalostem, ne že by jazykové znalosti vedly k nalezení lepší práce. Což bohužel z pohledu motivace ke vzdělávání není ideální. Většina z nich také viděla svou budoucnost, co se týče pracovních úspěchů, poměrně černě. Usuzovali tak na základě příběhů ostatních běženců, což svědčí o influenci v rámci etnických vztahů. To, co je komunikováno v kolektivní sféře charakterizované solidaritou a porozuměním, se stává „pravdivými slovy“. Idea loajálnosti a bydlení v krajanských komunách znamená bohužel sníženou touhu po učení se švédštině, před nástupem do zaměstnání dávají přednost pobírání sociálních dávek od státu. Průzkum porovnával oblasti s velkou koncentrací migrantů stejného původu, kteří měli menší jazykové schopnosti v druhém (švédském) jazyce, s komunitou s menší koncentrací skupin jednoho etnika, kde byli migranti v druhém jazyce zdatnější. Samotní účastníci průzkumu indikovali ty přistěhovalce, kteří se snažili maximálně začlenit do švédské společnosti a přestali se pravidelně stýkat se svými soukmenovci, jako zrádce. Celkově řečeno, existuje riziko, že dokud bude pro migranty jednodušší získat informace a využívat vzájemné pomoci krajanů ze stejného sociálního prostředí, nikdy se „*nenaučí hrát hru a nezískají lístky na stadion, kde se hraje*“. Ovládnout pravidla hry znamená v přeneseném smyslu vstup do určitých sociálních skupin. Pro všechny to ale značí věřit v onu hru a být si jist tím, že úsilí k tomu vynaložené za to stojí.

V rámci tzv. přímé podpory od státu náleží dospělému migrantovi měsíční příspěvek 2.159 SEK (6.120 Kč) + 800 SEK (2.270 Kč) na dítě do 11 let a dalších 1.500 SEK (4.250 Kč) na dítě starší 11 let. Rodina s dvěma malými dětmi tedy dostane 5.918 SEK (16.770 Kč). K tomu je příspěvek na bydlení 3.800 SEK (10.770 Kč), a pokud se migrant přihlásí na pracovním úřadě, dostane za podmínky návštěvy jazykových kurzů i podporu v nezaměstnanosti ve výši 6.468 SEK (18.330 Kč)¹². Současně může počítat

---

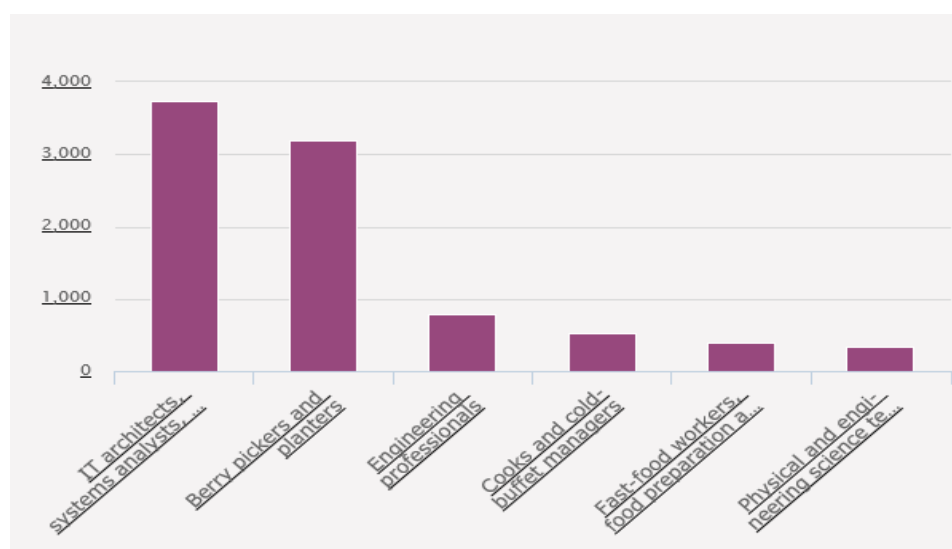
¹² Úřad vlády: <http://www.government.se>

s dalšími benefity, mezi které patří například: bezplatná zdravotní péče, vzdělávací a doškolovací kurzy, školy pro děti apod.

Základním předpokladem úspěšné integrace všech cizinců je nalezení práce, zajištění si stálého příjmu a získání nezávislosti na sociálních dávkách od státu. Nově příchozí bohužel příliš neoplývají odbornými dovednostmi ani dostatečnými pracovními zkušenostmi z odvětví odpovídajících švédskému průmyslu, vláda tak zavedla program, jehož smyslem bylo vytvoření několika tisíců nekvalifikovaných pracovních míst za téměř minimálních administrativních překážek.

Z níže uvedené tabulky je patrné, že největší poptávka po profesích za loňský rok byla v technických oborech, především IT specialistů, dále sběračů ovoce a inženýrství.

Tabulka 2: Druhy nejžádanějších profesí v roce 2016

Zdroj: Migrační úřad. Dostupné z: <http://www.migrationsverket.se>

Vláda nyní navrhuje penalizaci nově příchozích, kteří odmítnou tréninkovou pozici od Úřadu práce. Znamenalo by to, že by stejně jako ostatní nezaměstnaní mohli přijít částečně nebo úplně o podporu, která v současnosti činí 308 SEK na den. Nové pravidlo by mělo začít platit od ledna 2018. Paralelně by se měly zjednodušit procedury

prodlužování pracovních víz a pobytových povolení pro standardní ekonomické migranty (Polsko, Indie, Litva atd.).

2.6 MULTIKULTURALITA

Kultura¹³ je často definována jako sumární výčet lidských výtvorů – sociálních institucí, jazyka, vědy, umění, norem a hodnot, morálky, náboženské víry, zvyků atd. Tyto duchovní a materiální objektivace nejsou vrozené, jsou předávány v procesech socializace a enkulturace. Pokud jednotlivec nežije v kultuře od raného věku a na její podmínky se adaptuje později, dochází k tomu v procesu akulturace. Sigmund Freud definoval kulturu jako souhrn výkonů a nástrojů, jimiž se život lidí vzdálil od života zvířat a které slouží dvěma účelům:

- ochraně člověka před přírodou;
- uspořádání vztahů mezi lidmi.

Freud považoval za kulturní úspěch, že v jediném společenství je schopno setrvat pohromadě více lidí. Takový stav, kdy kultury existují vedle sebe, aniž by se navzájem ovlivňovaly, je považován za ideální, protože absolutní neprolínavost kultur ve světě neexistuje.

Multikulturalismus tvrdí, že lidé s různými kořeny mohou žít pospolu a učit se čtení obraznosti druhých. Multikulturalismus je možností, jak bez předsudků a zároveň bez iluzí sdílet komunikační prostor bez ohledu na lidskou příslušnost ke skupinám.

---

¹³ FALTÝN, J. *Teoretická východiska multikulturní andragogiky*, s. 3. Praha. FF UK, Katedra andragogiky a personálního řízení FF UK & Člověk v tísni, společnost při ČT, o.p.s 2005.

Jsou lidé a děti ve Švédsku indoktrinováni multikulturní výchovou ve školách? Bezpochyby ano, sám multikulturalismus je součástí švédského školského zákona. Pro učitele je povinné vyučovat o multikulturalismu jako o pozitivní „hodnotě“. V dnešní době přednášející často hovoří o hodnotách, ale ne tolik o faktech. Následkem toho Švédsko klesá v testech PISA (Mezinárodní šetření PISA – Programme for International Student Assessment). Výzkum je jednou z aktivit Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj – OECD; z dříve horních příček je nyní ve spodní části členských zemí OECD.

Podle neomarxistického pohledu, který ovládl švédské školství, tam učitelé nejsou proto, aby učili, ale aby je „provázeli“. Neexistují žádné rozdíly mezi pohlavími, kulturní či sexuální rozdíly, vyznání, sociální třídou, etnicitou, handicapu. Tak zní „demokratické hodnoty“, které školy musí uznávat. Švédské pojetí multikulturalismu se projevuje například v právu dětí na výuku mateřského jazyka během 9leté školní docházky a mateřské školy. Dále ve finanční podpoře asociací pečujících o migranty, finanční podpoře literatury, divadel, médií i umění v minoritních jazycích.

Kulturní, náboženské a společenské tradice nových přistěhovaleckých komunit bývají většinou společností vnímány jako cizí prvek v tradičním prostředí. Nejen politici a sociologové, ale i právníci hovoří o tzv. kulturních konfliktech.

2.7 POJEM SOCIÁLNÍ NEROVNOSTI

Sociální nerovností rozumíme nerovný přístup sociokulturních skupin k hodnotám, znalostem, statkům a veřejnému rozhodování. Sociální rozdíly mohou být založeny pouze na principu obecného blaha. Společnosti měly s rovností svých členů vždycky problém. Tradiční představy nerovnosti byly spojeny s rozdíly v sociálním postavení, v majetku, ve vyznání, pohlaví nebo rodové příslušnosti. Demokratizace práv probíhá v demokratizovaných společnostech od 18. století ve třech fázích. Jako první se stala

nezadatelnými práva občanská. Občanská práva jako svoboda pohybu, svoboda projevu a vyznání, právo na majetek a rovnost před zákony jsou považována za práva přirozená. Pokud se člověk narodí na „špatném“ místě, mohlo by se stát, že naprosto „přirozeně“ o takových právech ani neví. Jako poslední ze základních třech typů práv byla a jsou ustavována práva sociální. Ta se věnují nároku občana na určitý minimální ekonomický standard. Všechny typy práv aspirují na vyrovnávání rozdílů v přístupu jednotlivců či skupin ke kolektivně ceněným hodnotám.

2.8 SOCIÁLNÍ STATUS

V moderní společnosti je sociální status ovlivněn zejména dosaženým vzděláním, finančním ohodnocením, vlastnictvím jistých statků, sociálním oceněním vykonávané profese, podílem na moci a rozhodování, jakož i dalšími faktory. Prvky, jimiž je status určován, varují historicky, sociálně i kulturně. Různost sociálních statusů lidí – členů společnosti – se projevuje odlišnými styly života, má vliv na kvalitu sítě navazovaných kontaktů a známostí, což zpětně status potvrzuje, zpochybňuje či zvyšuje.

Sociální status můžeme definovat spolu s J. Kellerem a R. Lintonem jako: pozici jedince / sociokulturní skupiny v sociálním systému, kterou jedinec / sociokulturní skupina zaujímá vzhledem k druhým jedincům / sociokulturním skupinám účastnícím se téhož sociálního systému. Status určuje práva a povinnosti svého nositele a určuje také, jaké chování budou druzí očekávat od držitele takového statusu v konkrétních situacích. V tomto smyslu je sociální status základem sociálních rolí, které jsou naopak jeho dynamickým aspektem.¹⁴

---

¹⁴ VETEŠKA J., *Kompetence ve vzdělávání dospělých*. UJAK, 2010, ISBN 978-80-86723-98-3.

2.9 SOCIÁLNÍ NEROVNOST MEZI MIGRANTY A HOSTITELI

Termín etnikum je chápáno jako širší a obecnější pojem než národ. Označuje historicky utvořenou skupinu lidí, kteří mají společný původ, rasový typ, jazyk, vyznávají stejné materiální a duchovní hodnoty či tradice a z pohledu geografického společně obývají určitá místa.

Příslušníci migrantských komunit jsou podle E. Roosense často příslušníky nižších sociálních vrstev.¹⁵ To vede k jejich marginalizaci z hlediska vzdělávacích příležitostí. Důsledkem je skutečnost, že životní styl migrantů není hodnocen ostatními obyvateli příliš vysoko. Vzdělání je v komunitách migrantů často na nejspodnější hraně žebříčku hodnot, na rozdíl od hostitelských populací. Imigrace je navíc provázána devalvaci sociálního statusu migrujícího jednotlivce nebo rodiny. Obyvatelé hostitelských kultur jsou často přesvědčeni o tom, že migranti, kteří akceptují zaměstnání odmítaná většinou majoritní „domácí“ populace, nepatřili pravděpodobně v zemi původu k lépe situovanému socioekonomickému statusu. Následně mohou domorodí obyvatelé hostitelských zemí přijímat jako běžné a přirozené, že „cizinci“ typu migrant-dělník, včetně jejich dětí, logicky spadají do nejnížší sociální kategorie.

Obecně rozšířeným je také názor, že migranti přicházejí do Skandinávie, aby si vylepšili finanční situaci. Požadavek původní kulturní identity obsahuje často nesouhlas s některými hodnotami dodržovanými majoritou, jako jsou nerovnost mezi muži a ženami, autonomie zaručovaná mladým lidem, zvláště pak mladým ženám například při volbě partnera k sňatku, svoboda myšlení a názorů, relativní sexuální svoboda. Tento nesouhlas s hodnotami, které jsou v severoatlantické civilizaci považovány za známku racionálního chování, morálního osvobození a emancipace, je mnohými členy hostitelských společností vnímán jako symptom zpátečnictví a jakési „středověké povahy“. Basteiner a Desato jsou přesvědčeni, že člověk jen těžko přijme, že cizinci jej

---

¹⁵ FALTÝN, J. *Teoretická východiska multikulturní andragogiky*, s. 119. Praha: FF UK, Katedra andragogiky a personálního řízení FF UK & Člověk v tísni, společnost při ČT, o.p.s, 2005.

„k němu domů“ přijdou odsoudit nebo obracet na víru.¹⁶ Sociální nerovnost mezi migranty a hostiteli tak může mít zásadní vliv na vzdělávací systém hostitelské země.

Pro představu o nadřazeném vnímání jazyka lze použít Fergusonův příklad arabštiny: mýty samotných Arabů o arabštině mohou být sumarizovány do čtyř kategorií: nadřazenost/výlučnost arabštiny, jazykový nesoulad mezi spisovnou a hovorovou arabštinou, množství dialektů, budoucnost arabštiny ohrožené globalizací. Tyto přístupy zcela odporují možnosti, že by arabští migranti změnilí názor na postoj arabštiny a považovali jazyk hostitelské země za rovnocenný arabštině. Cílem skupin migrantů je často udržení jazyka uvnitř společnosti migrantů. Efekt víry v udržování diglosie a vnitřní diferenciací oblastí se také odráží v demotivovaném přístupu k výuce nového jazyka.¹⁷

---

¹⁶ FALTÝN, J. *Teoretická východiska multikulturální andragogiky*, s. 120. Praha: FF UK, Katedra andragogiky a personálního řízení FF UK & Člověk v tísni, společnost při ČT, o.p.s, 2005.

¹⁷ Tamtéž, s. 73.

3 HISTORIE A SOUČASNOST VZDĚLÁVÁNÍ DOSPĚLÝCH A PŘÍSTUPY KE VZDĚLÁVÁNÍ MIGRANTŮ VE ŠVÉDSKU

Švédský ministr školství a dvojnásobný premiér své země, Gosta Ingvar Carlsson, prohlásil počátkem 70. let minulého století: „*Cílem nové školy je zničit autoritu a na její místo postavit ochotu ke spolupráci.*“¹⁸

Citovaná myšlenka skandinávského modelu Open Door Policy se rychle rozšířila po většině západní Evropy. Byl to logický důsledek toho, že právě Švédsko je zemí s dlouhou historií vzdělávání dospělých (v roce 1992 se mluvilo o 50 % účasti dospělých, v současnosti je to až 75 % dospělých). Přesto největší organizované úsilí bylo v tomto směru vynaloženo hned po II. světové válce (pomineme-li rozšíření univerzit, které má kořeny na konci 19. století). Většina diskusí o švédském vzdělávání dospělých bere jako pomyslný odrazový můstek školskou reformu z roku 1977.¹⁹ To ona vytvořila administrativní a organizační deštník pro vyšší vzdělávání s principiální myšlenkou lepší interakce mezi ním a pracovním životem.

Švédský systém vzdělávání dospělých poskytuje občanům středního věku a migrantům možnosti zvyšovat si úroveň všeobecných vědomostí, díky kterému by měla narůst i jejich účast na kulturních, společenských a politických aktivitách. Toto „dovzdělávání“ má primárně rekvalifikační charakter a přispívá i k ochraně těch zaměstnanců, kteří jsou ohroženi potenciální ztrátou zaměstnání.

Jednotlivé formy vzdělávání jsou zřetelně odděleny od běžného školského systému a spadají do kategorie dalšího vzdělávání, na kterém se podílejí jedinci, kteří již formální školské studium ukončili a získali pracovní zkušenosti v rámci firmy, společnosti, případně in-house práce z domova. In-house je oblíbenou formou nabývání

---

¹⁸ Lidové noviny:

http://neviditelnypes.lidovky.cz/tiskni.aspx?r=p_spolecnost&c=A161215_230216_p_spolecnost_wag

¹⁹ ORRING J., *The school system of general education in Sweden*. The Swedish Institute. ISBN 99-0596180-1.

dalších znalostí z teorie i praxe, které je často propojené s vysokými školami, s pracovním trhem i úřady práce. Na tuto formu vzdělávání získávají firmy speciální granty. Ve švédském formálním vzdělávacím systému nejsou určeny hranice mezi formami a úrovněmi vzdělávání, přesto je možné zdůraznit charakteristické formy spadající pod systém počátečního a dalšího odborného vzdělávání:

- programy na úrovni vyšší střední školy s odborným zaměřením (charakterizované jako počáteční odborné vzdělávání);
- další odborné vzdělávání s přímým zaměřením na požadavky pracovního trhu (navazuje na předchozí počáteční vzdělání). Oblast odborného vzdělávání se skládá ze dvou hlavních částí: počáteční odborné vzdělávání (Initial Vocational Training, IVT) a další odborné vzdělávání (Continuing Vocational Training, CVT).

3.1 INSTITUCE VZDĚLÁVACÍ POLITIKY

Odpovědnost za oblast školství je ve Švédsku rozdělena mezi vládu, parlament, obce, jakož i úřady působící v oblasti vzdělávání, a konečně jednotlivé školy. Řízení je tedy značně decentralizováno.

Způsoby řízení školství²⁰

---

²⁰JEŽKOVÁ, V., D. DVORÁK, D. GREGAR a H. DAUN. *Školní vzdělávání ve Švédsku*, s. 51. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-2021-3.

ORRING J., *The School System of General Education in Sweden*. The Swedish Institute. ISBN 99-0596180-1.

Ministerstvo pro vzdělávání a výzkum (Utbildningsdepartementet) odpovídá za dvě oblasti – vzdělávací politiku a výzkum týkající se péče o děti, povinnou školní docházku a jí ekvivalentních typů škol, soukromých vzdělávacích institucí, vyšších sekundárních škol, za vzdělávání dospělých realizované na úrovni místních úřadů, záležitosti pokročilé profesní přípravy, doplňkových vzdělávacích programů, lidového vzdělávání dospělých, systém univerzit a vysokých škol, výzkum, finanční podporu a sociální zabezpečení studentů.

Švédská národní agentura pro vzdělávání (Skolverket) je ústřední administrativní institucí švédských státních škol pro děti, mladé lidi i dospělé. Agentura odpovídá za stanovování cílů na úrovni celé země a dodržování jednotných principů vzdělávací politiky prostřednictvím pravidelných národních studií a průzkumů. Současně se zaměřuje na monitorování, evaluaci, sledování a kontrolu mateřských, základních a středních škol i na vzdělávání dospělých. Podporuje a sleduje práci obcí a škol s cílem zlepšit kvalitu vzdělávání a zajistit, aby k němu měli všichni žáci rovný přístup. Agentura sleduje, jak jí vydávané programové dokumenty pomáhají v praxi, aby se zvýšila rovnost ve vzdělání a dosáhly předem stanovené cíle.

Švédský národní ústav pro zlepšování kvality škol (Myndigheten for skolutveckling) odpovídá za dodržování určených standardů po celé zemi. Podporuje úsilí institucí působících v oblasti vzdělávání a zřizovatelů škol při rozvoji aktivit mateřských škol, péči o děti školního věku, základních a středních škol a vzdělávání dospělých na místní úrovni. Je zodpovědný za zkvalitňování učebního prostředí, podněcuje rozvoj profesní kompetence učitelů, šíření ICT ve vzdělávání a národní programy vzdělávání ředitelů škol.

Národní školní inspektorát (Skolinspektionen) odpovídá za kontrolu kvality základních a středních škol, mateřských škol a péči o děti školního věku.

Národní úřad pro vzdělávání osob se speciálními vzdělávacími potřebami a speciální školy (Specialpedagogiska skolmyndigheten) zajišťuje, aby postižené děti, mladí lidé a dospělí získávali vzdělání založené na rovnosti, dostupnosti a soudržnosti.

Švédské národní referenční centrum pro profesní přípravu (Nationellt referenscentrum for yrkesutbildning) nabízí mladým lidem potřebné informace o vzdělávání a udělovaných kvalifikacích. Jeho úkolem je i podporovat využívání tzv. europasu, umožňujícího vzdělávací a profesní mobilitu po celé Evropské unii. Spolu s ostatními referenčními centry v zahraničí srovnávají systémy profesní přípravy jednotlivých zemí.

3.2 INSTITUCE ZAJIŠŤUJÍCÍ VZDĚLÁVÁNÍ DOSPĚLÝCH ²¹

Asociace pro vzdělávání dospělých (Folkuniversitetet) funguje při pěti největších univerzitách, a to ve městech Stockholm, Uppsala, Göteborg, Lunda a Umeå. Soustředí se hlavně na mezinárodně orientované aktivity, jakými jsou jazykové kurzy, mezi které patří kurzy v zahraničí, on-line kurzy a bezplatné kurzy švédštiny.

Komunální vzdělávání dospělých (KOMVUX) je instituce, kde studují dospělí v rámci obce stejné předměty, jaké se běžně učí na základních a středních školách. Pokud dospělý student ukončí střední vzdělání na Komvuxu, může se přihlásit na univerzitu nebo jinou vyšší školu. Výuka je zdarma, studenti si hradí pouze knihy a potřebné pomůcky.

---

²¹ Národní agentura pro vzdělávání: <http://www.skolverket.se>

Odborné vzdělávací programy HVE (Swedish National Agency for Higher Vocational Education). Mladí lidé do 20 let věku, kteří přicházejí nově do země a nemají dokončené základně-střední vzdělání v zemi původu, musí nejprve dostudovat například na gymnáziích. Odborné vzdělávací programy HVE jsou alternativou k delším studijním programům na univerzitách nebo vyšších institucích. Během těchto programů studenti navazují kontakt s firmami a podniky, které je po skončení studia mohou zaměstnat. Délky programů se liší, ale většina trvají jeden až tři roky. Plynule navazují na střední vzdělání a studenti si mohou zažádat o finanční podporu od Swedish Board of Study Support (CSN funguje již od roku 1919), a to buď formou grantu, nebo půjčky. Některé z těchto vzdělávacích programů jsou totiž za poplatek. Po absolvování minimálně jednoletého studia obdrží každý z absolventů certifikát Higher Vocational Education Diploma, po dvouletém studiu pak diplom Advanced Higher Vocational Education Diploma.

Programy vyššího vzdělávání a odborné kurzy

Program vyššího vzdělání obsahuje několik kurzů, které po zdárném ukončení vedou k získání kvalifikace vyššího vzdělání. Výběr předmětů je povinný, ale je možné zvolit si jeden nepovinný předmět. Studijní programy na univerzitách a dalších vyšších institucích nabízejí stejné kredity a kvalifikace. Každý z krajů má nejméně jednu takovou instituci.

Lidová střední škola (Folkbildning) nabízí pomalejší studium než Komvux. Trvá jeden až čtyři roky – dle dosaženého předchozího vzdělání – a je zaměřena buď všeobecně, nebo odborně. Vyučuje se ve švédštině. Získané vědomosti by měly postačit pro návazné studium na univerzitě nebo vyšší škole. Nabízejí se i možnosti internátního bydlení a dalších podpor od státu. Tento způsob populárního vzdělávání se považuje za „speciální“ skandinávskou formu, která je důležitou součástí švédského edukačního systému. Vzdělávání s typickým, převážně místním charakterem představuje jeho nejstarší formu a svým vznikem se datuje už do poloviny 19. století. V současnosti jsou střední lidové školy pod správou odborů, církví nebo neziskových organizací a poskytují všeobecné vzdělání všem, kteří neměli možnost ukončit středoškolské

vzdělání, nebo dospělým, jež mají zájem o další vzdělávání. Svým obsahem jsou zaměřené výtvarně, hudebně, na publicistiku atd. Vyučování je zdarma.

Studijní kruhy

Organizují je asociace vzdělávání dospělých; ve spolupráci s účastníky samy rozhodují o obsahu, organizaci, výukových metodách – většina studijních kruhů se koná večer, trvá 20 hodin a má 10 až 20 účastníků. Jejich cílem je rozvoj osobnosti studujících, podpora demokratických hodnot a sociálních dovedností, někdy mohou být i více orientovány na odborné vzdělávání.

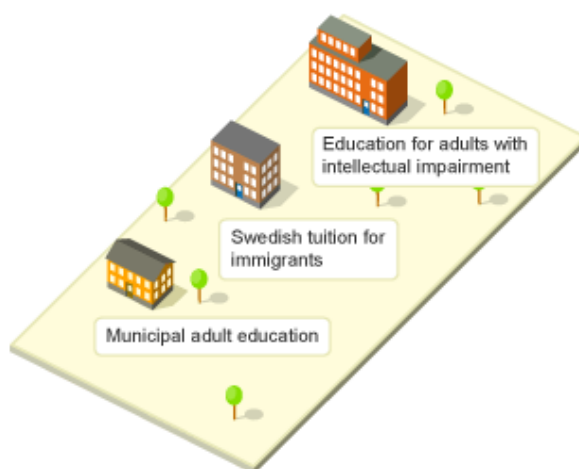
Distanční a večerní vzdělávání

Vláda připravuje návrh legislativy ke zlepšení velmi kritizovaného distančního vzdělávání pro nově příchozí žadatele o azyl. Měl by se tím zjednodušit přístup ke vzdělávání a ke konzultacím, navíc v jejich rodném jazyce. Je to důležitý krok k tomu, aby všichni studenti měli zajištěnu pomoc a nezůstali pozadu, což se děje poměrně často vzhledem k náročnosti švédského jazyka a z důvodu omezených, jiných jazykových znalostí příchozích.

Jazykové vzdělávání

Obce mají ze zákona povinnost nabízet bezplatně kurzy švédštiny pro přistěhovalce (Svenskundervisning för invandrare, SFI). Měly by poskytnout základní jazykové vybavení ke každodenní potřebě v sociální i pracovní linii v mluvené i psané podobě, a to podle individuálních potřeb. Kurzy jsou určeny všem těm, kteří získají povolení k pobytu a dosáhnou věku 16 let. Po získání základních znalostí švédštiny se mohou migranti zapsat do středních odborných škol v rámci obecního vzdělávání dospělých a kombinovat odborné vzdělávání s vyučováním profesní švédštiny.

Tabulka 3: Školský systém ve Švédsku

Zdroj: SKOLVERKET, Národní agentura pro vzdělávání. Dostupné z: <http://www.skolverket.se>

3.3 VZDĚLÁVÁNÍ DOSPĚLÝCH V SOUČASNOSTI

- Každá z úrovní švédského vzdělávacího systému počítá s účastí výuky migrantů;
- formální vzdělání vyjadřuje běžný edukační systém;
- neformální vzdělání je organizováno mimo tento jinak běžný systém; může být rozděleno na menší zaměstnanecké tréninky a neformální vzdělávání v době osobního volna;
- zaměstnanecké tréninky jsou buď částečně, nebo plně hrazeny zaměstnavateli a provozovány v průběhu placené pracovní doby.

Během posledních 12 měsíců se účastnilo nějaké formy vzdělávání, kurzu nebo kruhového studia (studijní kruhy s cílem rozvoje studující osobnosti, podpora demokratických hodnot a sociálních zručností) přibližně 3,5 milionů lidí ve věku 25 až 64 let. To odpovídá 72 % dospělé populace, což je nejvyšší číslo v Evropské unii.

Zhruba 13 % z nich se zúčastnilo formální výuky a 67 % alespoň jednoho typu neformálního vzdělávání. Jedním z nejpopulárnějších typů učení byl tzv. stuff training (jde většinou o neformální formu výuky, která je podle 59 % lidí, kteří ji absolvovali, mnohem oblíbenější než klasické studium, jehož se zúčastnilo jen 24 % příchozích).²²

Tabulka 4: Jedinci, kteří se zúčastnili švédských vzdělávacích kurzů pro dospělé ve věku 25 až 64 let dle věku a pohlaví. Někteří mohli participovat hned na několika programech:

	Formální nebo neformální	Formální	Neformální	Zaměstnanecký trénink	Neformální vzdělání v době osobního volna
Všichni	72	13	67	59	24
Pohlaví					
Ženy	74	16	69	60	27
Muži	69	11	65	58	21
Věk					
25–34	79	28	67	57	28
35–49	77	13	73	67	24
50–64	62	4	61	52	21

Zdroj: Statistický úřad. Dostupné z: <http://www.scb.se/en>

Z výše uvedené statistiky lze vyvodit, že ženy se účastnily více kurzů než muži. Větší skupinu také tvořili lidé ve věku do 49 let věku než jedinci po padesátce. Nejvíce se dodatečně vzdělávali již pracující lidé, na čemž se ovšem podílí vysoká procenta shrnující tzv. zaměstnanecký trénink. Na druhou stranu právě pracující měli nejnižší účast ve formálním vzdělávání. Plných 28 % lidí se nezúčastnilo ani formálního, ani

²² Statistický úřad: <http://www.scb.se/en>

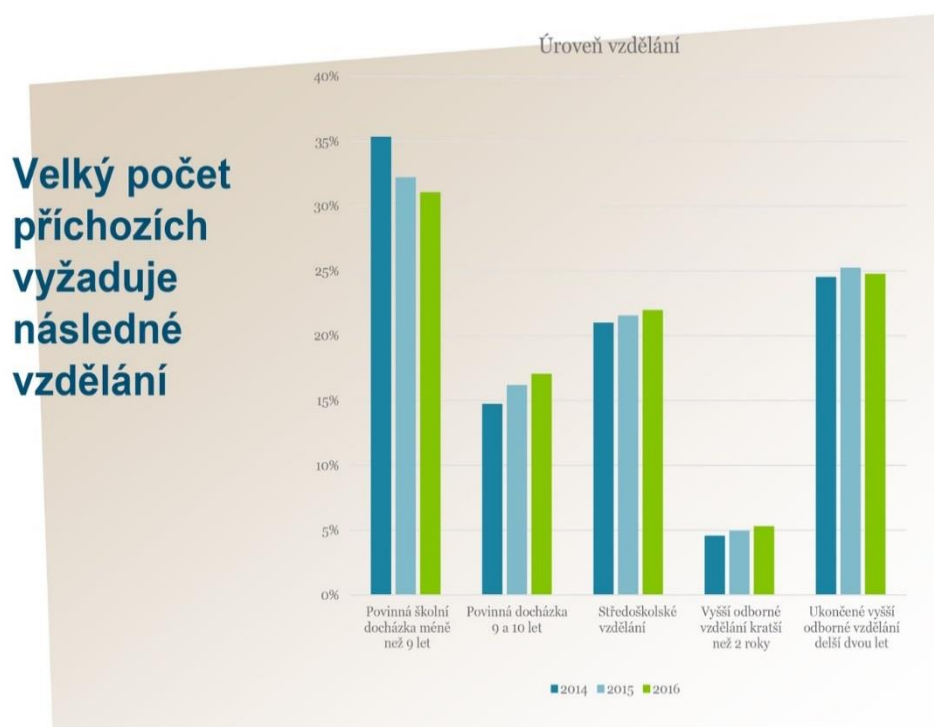
neformálního do vzdělávání, byť celá čtvrtina z nich tvrdila, že by zájem měla. Jako hlavní důvody tyto lidé uváděli nedostatek času, a to hlavně kvůli pracovním a rodinným povinnostem. Jeden z deseti lidí se nezúčastnil ani studia, ani nepracoval, nevzdělával se a neprocházel žádným tréninkem vedeným ať už formálním, či neformálním způsobem. V této skupině ženy převažovaly nad muži. Přesto se právě ony nechaly ve velkém počtu slyšet, že by tak rády činily.

Intenzivní využívání počítačů a internetu

Během minulých dekád se abnormálně navýšilo získávání informací prostřednictvím moderních technologií, což zasáhlo nejen volnočasové aktivity lidí, ale i odborně laděné vzdělávání a tréninky. Nejrozličnější on-line testy a instruktážní videa pomáhají pochopit různé činnosti, jak dokládá i fakt, že 86 % dospělé populace využívá počítače při práci denně. Asi 40 % dospělých Švédů je přitom schopno řešit pomocí internetu nejrozličnější problémy a také se ve svém oboru do vzdělávat. Naopak téměř 1/4 švédské populace má počítačové znalosti velmi malé či téměř žádné a neumí s internetem cíleně pracovat.

Výše zmíněné informace vycházejí z mezinárodních výzkumů AES (Adult Education Survey), které proběhly v roce 2012 a zaměřovaly se na dodatečné vzdělání dospělých během jediného roku. Při uvádění procentuálních podílů byly vzaty v potaz i údaje výzkumu PIAAC (Programme for International Assessment of Adult Competencies). Ten se uskutečnil v letech 2011/2012 a byl zaměřen na míru znalostí dospělých při čtení, matematických výpočtech a řešení problémů za pomoci moderní výpočetní techniky.

Graf 1: Úroveň a počet migrantů, kteří potřebují následné vzdělávání

Zdroj: SOLAR, Sveriges Kommuner och Landsting. Dostupné z: <http://skl.se>

Švédský vzdělávací systém klade důraz na to, aby všichni občané, tedy i migranti, měli stejné příležitosti získat vzdělání, které je bezplatné na všech úrovních. Vláda a parlament stanovují standardy – cíle, směrnice pro činnost vzdělávacího systému –, za jejich dodržování pak odpovídají menší správní jednotky – municipality (obce).

3.4 FINANCOVÁNÍ VZDĚLÁVÁNÍ²³

Téměř veškeré švédské vzdělávání dospělých je financováno z veřejných zdrojů, kromě vzdělávání zaměstnanců:

- tok peněz je rozdílný v jednotlivých formách vzdělávání dospělých (zdroje od obcí, státu, zaměstnavatelů);
- státní podpora účastníků dalšího vzdělávání;
- silná podpora ze strany sociálních partnerů;
- rozmanité typy financování.

Obecné vzdělávání dospělých (KOVUX), SARVUX, švédština pro přistěhovalce (SFI)

- jsou financovány z obecního rozpočtu, zdrojem prostředků rozpočtu obcí jsou daňové příjmy obcí a dotace od státu; státní financování neznamená pro obce podřízení se státu v organizaci škol, o využití státních grantů určených na vzdělávání mohou obce rozhodovat volně podle svých potřeb.

Národní centrum pro flexibilní učení (CFL)

- jeho činnost je financována státem.

---

²³ VYCHOVÁ H., *Vzdělávání dospělých ve vybraných zemích EU*. Praha 2008, ISBN 978-80-7416-017-2.

Doplňkové vzdělávací programy

- ½ vzdělávacích kurzů tohoto typu je hrazena z vládních grantů a studenti pak mají nárok na studentskou podporu a půjčky;
- zbytek doplňkových vzdělávacích programů nedostává vládní granty, programy podléhají pouze dohledu státu; studenti zde musí platit registrační poplatky a školné a nemají nárok na studijní podporu od státu.

Vzdělávací asociace a Folk–High School

- financovány od státu, krajů, obcí, vlastní příjmy za poskytnuté vzdělávací služby;
- státní podpora plyne přes Švédskou národní radu vzdělávání dospělých.

Kvalifikovaná profesní vzdělávání

- jsou financované státem.

Vzdělávání v podnicích

- dohody mezi zaměstnavateli a odbory o podpoře vzdělávání zaměstnanců mimo pracovní dobu;
- zaměstnavatelé hradí kurzovné a studijní materiály, zaměstnanci přispívají svým volným časem.

Podpora podnikových investic do vzdělávání dospělých

- veřejné financování a zajištění odborných kurzů v rámci veřejného vzdělávacího systému pro dospělé;

- bezplatné obecní vzdělávání s vyplácením studijní podpory od státu;
- daňové odpočty nákladů na vzdělávání pro zaměstnavatele – vláda zřídila tzv. speciální skupinu pro rozvoj dovedností v pracovním životě, která navrhla opatření ke zlepšení vzdělávání zaměstnanců;
- snížení poplatků odváděných zaměstnavateli v případě, že se dohodnou se zástupci zaměstnanců na zlepšování dovedností zaměstnanců;
- SME by měly odvádět příspěvky do fondů, jejichž prostředky by byly použity na vzdělávání zaměstnanců v období recese;
- občané by měli mít možnost ukládat peníze na zvláštní účty za účelem financování svého dalšího vzdělávání;
- daňová zvýhodnění vzdělávacích fondů;
- spolupráce na vzdělávacích kurzech mezi zaměstnavateli a odbory;
- daňové úlevy na mzdy dočasných zaměstnanců, kteří nahradili na stanovenou dobu vzdělávající se zaměstnance, čímž by se zaměstnavatelům částečně kompenzovaly náklady vzdělávání.

3.5 HISTORIE JAZYKOVÉHO VZDĚLÁVÁNÍ

Účast dospělých na celoživotním učení se v jednotlivých zemích značně liší. Podle posledních údajů Evropské komise je na tom Švédsko v rámci EU nejlépe. Následují ho další severské země a Velká Británie. Většina nových členských zemí s výjimkou Slovinska a Estonska však za těmito zeměmi hluboce zaostává. Situace není růžová ani v jižních státech Evropy.²⁴

Až do poloviny 70. let nemělo Švédsko žádné oficiální zákony, kterými by regulovalo proces adaptace nově příchozích migrantů. V roce 1975 parlament

---

²⁴ Euractiv: <http://www.euractiv.com>

odsouhlasil integrační politiku postavenou na základech „stejných práv, odpovědnosti a povinnostech pro všechny“. Od roku 1991 jsou cíle pro integraci migrantů zakotveny v dohodách agentur na národní, regionální i místní úrovni. Hlavním cílem je zaměřit úsilí společnosti na zajištění podmínek pro migranty, aby se jak vzděláním, tak i soběstačností zařadili do běžného života během tzv. přizpůsobovacího období. Toto období je definováno jako doba, po kterou jednotlivec dostává nejrůznější podpory (kurzy švédštiny SFI vždy), aby se zvýšila jeho šance k zařazení do společnosti.

Podle Ženevské úmluvy je uprchlík migrant, který má nárok na povolení k pobytu a na nějž obec dostává od státu finanční grant. Termínem jiný migrant se označuje například jeho rodinný příslušník, na kterého se už granty nevztahují.²⁵

Základní program švédského jazyka pro dospělé migranty je privilegovaný program výuky druhého jazyka, který je podporován přesvědčením, že každý má nárok a právo naučit se a zdokonalovat švédštinu a současně dále rozvíjet svůj vlastní mateřský jazyk, dialekt či nářečí jazykové menšiny.

Vláda začala financovat výuku švédštiny pro začátečníky v roce 1965, kdy vznikly pilotní kurzy SFI (Svenskundervisning for invadrare) a staly se základním předpokladem pro začleňování nově příchozích do společnosti. Výuka byla organizována formou kruhového tréninku, v rámci soukromých studijních asociací s rozličným ideologickým i politickým zaměřením. Zpočátku se konal pouze jednou nebo dvakrát týdně, neexistovalo formální kurikulum ani požadavek na odpovídající vzdělání učitelů. V roce 1970 byly SFI kurzy povoleny také během pracovní doby ve většině velkých společností. Toto ustanovení bylo společnou odpovědností státu, zaměstnavatelů a obchodních unií a pro migranty stanovilo právo na 200 hodin výuky švédského jazyka zdarma. Hodiny švédštiny pro nezaměstnané migranty byly schváleny později, v době prohlubující se ekonomické recese a rostoucí nezaměstnanosti. Následně vzrostla výuka jako organizovaná součást programů výcviků pro pracovní trh a postupně byla převedena ze soukromé sféry do AMU Centres (Labour Market

---

²⁵ OSN: <http://www.osn.cz/>

Training Centres). Až do konce 70. let však kurzy SFI neměly přesně daná pravidla ani jasné požadavky na učitele. Vyčleněných 700 hodin výuky bylo rozděleno na základní výuku a doplňkovou výuku. Obce mohly organizaci základní výuky ponechat v rámci výuky pro veřejné vzdělávání dospělých, případně ji předat studijním agenturám a Folk High Schools. Doplňkovou výuku mohly provozovat pouze National Labour Board nebo studijní asociace.

V 80. letech 20. století charakterizovaly provedené studie tuto výuku jako neefektivní, neflexibilní a neuspokojující. Reforma z roku 1991 představila souvislejší, státem dotovaný systém a přenechala část odpovědnosti na obcích. To souviselo i se změnami v systému financování veřejných základních škol, který byl také převeden na obce. Ty ovšem neměly SFI na prvním místě priorit a decentralizace veřejného školství vedlo k tomu, že úlohu v kvalitě výuky hrály především finance a konkurenční nabídky. Dva hlavní faktory přišly na přetřes při vydání další osnovy v roce 2003. Prvním byla velká poptávka po individualizované metodě výuky soustředěné na studenta. Druhou byla potřeba zabránit nadměrnému úbytku studentů během studia, jehož příčinu odborníci spatřovali v chybějících nediferencovaných krátkodobých cílech SFI kurzů. Proto byl nastaven tzv. 4kurzový systém ve 3 rozdílných odměřených drahách, které měly odpovídat jednotlivcům s rozdílným zázemím, potřebami a cíli. Důraz se kladl na rozvoj komunikace a písemného projevu v každodenních situacích nejen ve společnosti, ale též na pracovišti. Již v roce 2006 se prokázalo, že změna osnov byla úspěšná. Jediným problémem zůstalo, že možnost opustit kurz zakončením kratšího programu, a vyřadit tak migranty z dosahu obecních financí, předčilo dlouhodobější cíle (i přesto, že migranti měli možnost se do kurzu vrátit, nebylo jim to již nabízeno). Od roku 2007 SFI začalo nabízet 15 hodin výuky týdně s důrazem nejen na výuku každodenní komunikace, ale odrážela se v nich především potřeba zařadit migranty na rychle se měnící pracovní trh, tedy zlepšit jejich komunikační dovednosti. Vzhledem k tomu, že 23 % studentů SFI mělo před vstupem do kurzů méně než sedm zakončených školních let, přistoupilo se v roce 2007 k další úpravě – k tzv. výuce gramotnosti, prováděné buď ve švédštině, nebo přímo v jejich rodném jazyce.

Vzdělávací politika patří k oblastem, kterým věnují politici a odborníci ve Švédsku velkou pozornost. V posledních letech země prochází rozsáhlou reformou vzdělávacího

systemu, upravuje se především koncept základního a středního školství. V roce 1991 převedla vláda odpovědnost za školy na obce (municipality) na úrovni základního, středního vzdělávání a následně i vzdělávání dospělých. Obce mají velkou volnost při organizování vzdělávacího systému i v rámci dosahování stanovených národních cílů. Přidělují školám finanční prostředky a odpovídají za jejich odpovědné využití.

Švédské školství se nyní (i bez dopadů migrační krize) potýká s nelehkým obdobím jak s nedostatkem učitelů, tak nedostačující kapacitou vzdělávacích zařízení. Mnohé obce jsou podle zákona nuceny přijímat speciální pedagogy, zvláštní asistenty a další specializované síly, těch je však nedostatek a nejsou na ně ani potřebné finanční zdroje. Vyplývá to i ze skutečnosti, že při větší koncentraci migrantů jednoho etnika jsou obce povinny zajistit vyučování v jejich mateřském jazyce, což je skoro nemožné při splnění podmínky adekvátního vzdělání. Dalším zásadním problémem je určování věku žadatelů o azyl, kteří přišli do Švédska jako „nezletilí“, tedy bez jakéhokoli doprovodu. Školským zařízením chybí srozumitelný univerzální manuál, jak s těmito mladými lidmi pracovat. Není proto divu, že komuny zejména v okrajových oblastech Švédska nejsou na podobné žáky připraveny. A to se přitom ve Švédsku narodilo již 2 477 dětí lidem pocházejících z migrační vlny z roku 2015, o které bude rovněž třeba se náležitě postarat.²⁶

---

²⁶ Svenska Dagbladet

4 DOPORUČENÍ K TVORBĚ VZDĚLÁVACÍCH MODULŮ PRO MIGRANTY V ČESKÉ REPUBLICĚ

Migrace, vzdělávání a příležitosti pro evropské vzdělávací systémy byly analyzovány v Zelené knize²⁷ přijaté Evropskou komisí 3. července 2008. Píše se v ní, že odpovědnost za stanovení politik v oblasti vzdělávání jednoznačně připadá členským státům. Přesto se tato problematika stává čím dál tím víc společnou věcí Evropské unie jako celku.

V České republice je přístup k migrantům ovlivněn poválečnou historií, uzavřením hranic a životem v etnicky a kulturně homogenní společnosti. Ačkoli od opětovného vstupu ČR do Evropy uběhlo již více než čtvrtstoletí a čeští občané mají možnost volně cestovat či žít v odlišných státech a kulturách, stále přetrvává mentalita strachu z jinakosti.²⁸

I přes zákonem stanovený rovný přístup ke vzdělávání jsou studenti migrantského původu v praxi často znevýhodněni nepřipraveností místního vzdělávacího systému na začleňování migrantů, zvláště nemají-li dostatečné znalosti češtiny potřebné pro denní komunikaci. Na úrovni základního vzdělávání mají všichni migranti právo na bezplatnou přípravu, která zahrnuje i český jazyk. Ta je ale v praxi – z důvodu nedostatku kurzů českého jazyka pro dospělé – dosažitelná jen pro velmi omezený počet žáků. Je zřejmé, že mnohé problémy spojované s přístupem žáků a studentů cizinců k výuce češtiny jsou především problémy systémového rázu. Jejich řešení spočívá v proměně přístupu ke způsobu vzdělávání obecně.

Další překážkou začlenění migrantů do vzdělávacího systému je v Čechách (podobně jako ve Švédsku) neznalost mentality nové vlasti, jakož i nekompatibilita vzdělávacích systémů zemí, odkud migranti přicházejí.

---

²⁷ MŠMT: https://www.msmt.cz/uploads/zalezitosti_EU/JN_zelena_kniha_ST11631_CS08.pdf

²⁸ Konsorcium nevládních organizací pracujících s migranty v ČR: <http://www.konsorcium-nno.cz/>

Muslimští imigranti v ČR jsou díky svému malému počtu, který je ještě rozdělen dle linií národnostních, náboženských a etnických, dále díky své vzdělanosti (kvůli které do ČR velká část z nich přišla) a vůli zapojit se do pracovního trhu i společnosti velmi dobře integrovaní. Nedochozí u nich ani k výraznějším tendencím držet se pohromadě, a tak zatím nevznikají muslimská ghetta či čtvrtě.

Jedním ze švédských modulů využitelných v České republice je program pro učitele vedený přímo v arabštině. Švédsko, které se potýká s abnormálním nedostatkem učitelů (na všech úrovních školství), si vytipovává mezi nově příchozími ty, kteří mají nějaké pedagogické znalosti ze zemí svého původu. Nově vytvořilo program na jejich doškolení, které je simultánně prováděno na arabský jazyk. Až donedávna museli být učitelé vzdělávání v kurzech trvajících až 4,5 roku a teprve poté, co se naučili výborně švédský jazyk, si mohli zažádat o pozici ve školství. Novými metodami se podstatně urychluje proces jejich začlenění na pracovní trh.

Další modul je založen na spolupráci komun ze stockholmského okresu, v jehož rámci se migranti se zkušenostmi v určitém konkrétním oboru mohou účastnit kurzu SFX – Swedish for Professionals. Ty jsou „šité“ přímo na míru každému jednotlivci a zaměřují se na výuku profesního jazyka. Některé nabízejí i možnosti praxe, a to v následujících profesích: řidiči autobusů a kamionů, řemeslníci, zdravotní sestry a ošetřovatelky, právníci, ekonomové, inženýři, učitelé.

Dále byl založen tzv. Snabbspår – fast track proces. Jde o způsob, jak nastolit rychlejší trasy vedoucí bez oklik na pracovní trh pro nově příchozí, kteří opravdu chtějí být zaměstnáni v co nejkratším čase. Zodpovědnou roli má v tomto případě úřad práce, který spolupracuje s ministerstvy, zaměstnavateli a odborovými svazy. Jeho úkolem je identifikovat překážky, které brání uchazečům ke vstupu na trh práce. Jde o paralelní proces vzdělávání a školení během pracovního procesu, výuku švédštiny, jakož i posuzování odborných znalostí nových příchozích. Vše se vzájemně doplňuje. Účastnit se ho mohou lidé, jimž bylo uděleno povolení k pobytu a kteří se švédštinu začali učit již během přijímačů v azylových centrech. Fast track pomáhá především zaměstnavatelům z dřevařského a nábytkářského průmyslu.

Mezi inovativní pokusy, jak pomáhat mladým migrantům, patří i nedávno spuštěná webová stránka Youmo, provozovaná sdružením Sweden's Youth Guidance Centres (UMOs). Její jazykové verze zahrnují čtyři nejčastější jazyky, kterými hovoří mladí lidé migrující do Švédska, byť je přeložena i do angličtiny a jednoduché švédštiny. Klade si za cíl poradit jim v oblastech rovnosti pohlaví, sexu, zdraví či vzdělávání. Navíc obsahuje i tipy, jak navazovat prvotní komunikaci se Švédy. Využití Facebook k ilustraci reality integrace pro mladé příchozí se pokouší také *Kreativ Integration*. Za touto aktivitou stojí lidé, kteří již ve Švédsku žijí, a mohou tak sdělovat své zkušenosti a příběhy jak přes sociální média, tak prostřednictvím vzdělávacích kurzů, které sami vedou.

PŘÍLOHA

ŠVÉDSKO A JEHO SPECIFIKA

Švédsko je třetí největší zemí západní Evropy měřící od severu k jihu přes 1 500 km a pokrývající rozlohu 449 964 km². Je považováno za ideální stát postavený na principech sociálních jistot, který je také hospodářsky velice úspěšný a nabízí vysokou životní úroveň. Současně patří k zemím s nejdéle žijícím obyvatelstvem, muži se ve Švédsku dožívají průměrného věku 80 let, ženy dokonce 84 let. Tyto skutečnosti však znamenají i to, že podobně jako i jinde ve světě, také ve Švédském království neúměrně stárne populace a začínají mu chybět pracovní síly, tedy lidé v produktivním věku. Celých 5,2 % populace nyní dosahuje věku 80 let, 20 % pak je v důchodovém věku 65 a více let. Lidí na odpočinku stále přibývá, z počtu 1,5 milionu důchodců v roce 2005 se toto číslo zvedlo na 2,2 milionu pouhých deset let později!²⁹ Tyto demografické změny mají zásadní důsledky i na odborné vzdělávání dospělých, a hlavně nově příchozích – již v blízké budoucnosti bude na pracovní místa nastupovat méně lidí než doposud, byť musí zastat podobný objem práce. Pro zachování konkurenceschopnosti švédského národa v kontextu stárnoucí společnosti je tudíž úloha odborného vzdělávání dospělých nadmíru důležitá. Generální ředitel pracovního úřadu M. Sjöberg uvedl, že Švédsko by ideálně potřebovalo každoročně 64 000 imigrantů v produktivním věku, aby se naplnily poptávky pracovního trhu. Přitom je už dnes všem jasné, že nově příchozí azylanté z migrační vlny v roce 2015 tyto pozice nezaujmou.³⁰

Zahraniční politika Švédska je příkladem neutrality a hledáním nejvýhodnějšího postoje. Také proto se jí dotkly jen minimálně poslední válečné konflikty 20. století (na území Švédska se nebojovalo od roku 1814). Z obou světových válek navíc profitovalo ekonomicky díky intenzivní výrobě zbraní z vyhlášené „severské“ oceli, kdy je prodávalo oběma znepráteným stranám. Na konci II. světové války proto vykročilo

---

²⁹ Ministerstvo zahraničních věcí Švédska: <http://www.swedenabroad.se>

³⁰ Úřad práce Švédska: <http://www.arbetsformedlingen.se>

vstříc budoucnosti s plně rozvinutým průmyslem a nepoškozenou infrastrukturou, zatímco jiné země (včetně Dánska či Finska) byly téměř srovnány se zemí a začínaly od nuly.

Počínaje 1. lednem 1995 Švédsko formálně vstoupilo do Evropské unie, ale vyjednálo si celou řadu výjimek. I nadále si zachovává dostatečný odstup od bruselských rozhodování typický pro konstituční monarchii s parlamentní demokracií. Udrželo si nezávislou měnu a nestalo se ani členem NATO, byť nedávno ratifikovalo dohodu o společných vojenských cvičeních se Severoatlantickou aliancí. Branná povinnost byla zrušena v roce 2010, ale parlament rozhodl v březnu 2017 o její znovuoobnovení. Nejedná se o všeobecnou povinnost v plném slova smyslu, pouze část chlapců a dívek bude vybrána pro speciální výcvik v délce 9 až 11 měsíců. Vláda věří, že někteří z nich zůstanou ve službách armády natrvalo a ozbrojeným silám se podaří stavy naplnit novými profesionálními vojáky.

Švédská ekonomika je dlouhodobě nastavena tak, že export švédských výrobků a produktů mnohonásobně převažuje nad importem. Obyvatelé Skandinávie konzumují především doma vypěstované potraviny, případně rostlinné a živočišné produkty ze sousedních států (do Švédska se importují minerální a rafinované oleje, sýry, maso z Dánska, mléko z Finska, ryby – čerstvé, zmrazené, sušené i uzené – z Norska). Švédové si vybavují byty jednoduše laděným designovým nábytkem a téměř dvě třetiny z nich hrdě jezdí v autech švédské provincie. S touto zemí jsou nerozlučně spojeny produkty nábytkového giganta IKEA, řetězce oděvů a parfumerií H&M a ORIFLAME, technologických průkopníků SONY ERICSSON či ELECTROLUX, které už zastínil napodobovaný digitální archiv streamované muziky SPOTIFY. Strojírenskému průmyslu vévodí značky HUSQUARNA, VOLVO a

SCANIA, vojenskému průmyslu stíhací letouny JAS, známé u nás jako gripeny³¹. Za těmito úspěšnými jmény však stojí sami obyvatelé Švédska.

Švédsko obývá asi 10 milionů lidí, hustota obyvatel však zůstává na pouhých 24 obyvatelích na km², na severu dokonce na třech lidech na 1 km². Plných 90 % populace

---

³¹ Agentura Czech Trade: <http://www.czechtrade.cz>

obývá tři největší města a jejich blízké okolí – ve Stockholmu žije 1,8 milionu lidí, v Göteborgu asi 800 000 lidí a Malmö má přibližně 500 000 obyvatel.

Typický venkov tvoří domy zasazené do samoty divokých lesů, pokrývajících dodnes přes dvě třetiny země. Po mnoho staletí žili obyvatelé Švédska pojmenovaní podle germánského kmene Sveů (švédsky svear, latinsky suiones) roztroušeně v rodinných komunitách, až v průběhu posledních sta let se přesunuli z venkova do měst. Švédové hrdě vyznávají čistě severské hodnoty, modrožlutá vlajka jejich země se třepotá na každé druhé budově. Většina z nich mluví dokonale anglicky (umístili se na třetím místě národů bezproblémově komunikujících v AJ za Nizozemci a Dány), přesto preferují vlastní řeč – kterou zakotvil jazykový zákon (Språklag) z července 2009.³² V okrajových oblastech Švédska se hovoří i menšinovými jazyky – finštinou, dialekty sámštiny, meänkieli (finština z údolí Torne), romštinou a jidiš. Sama švédština má kořeny v prastaré severštině (fornordiska), která se používala už mezi lety 200 až 800 n. l., a jde o velice složitý jazyk.

Statistiky ukazují, že každý devátý obyvatel Švédska se narodil v zahraničí. V červnu 2016 bylo sečteno 1 699 992 cizinců dlouhodobě pobývajících v zemi, jejíž populace v lednu 2017 překročila 10 milionů obyvatel. Nejpočetnějšími minoritními skupinami žijícími dlouhodobě ve švédském království jsou z hlediska původu přistěhovalci z Finska, dále z Iráku, Srbska / Černé hory, Polska, Íránu, Bosny a Hercegoviny, Německa, Dánska, Norska a Indie. Českých občanů je v zemi přibližně 7 200. Veřejný průzkum z ledna 2016 ukázal, že právě integrace cizinců je pro 40 % dotázaných Švédů nejdůležitější politicko-společenskou otázkou současnosti; na druhém místě se umístilo s velkým odstupem školství a vzdělávání (18 %).

---

³² Národní agentura pro vzdělávání <http://www.skolverket.se>

PŘÍLOHA GRAFY

Z níže uvedených grafů vyplývá, že z 162 877 migrantů v roce 2015 tvořili nejpočetnější skupinu občané Sýrie a Afghánistánu, plných 36 000 příchozích bylo nezaopatřených dětí, jež pocházely z výše uvedené druhé země. Nejčastějším důvodem k migraci byla žádost o azyl s následným požadavkem tzv. sloučení rodiny. V oblasti nezaměstnanosti ze statistik vyplývá, že zatímco u rodilých Švédů je pod hranicí 5 %, u migrantů se pohybuje mezi 22 a 23 %.

Graf 2: Počet osob, které požádaly o azyl v roce 2015 (viz str. 10)

Mezinárodní ochrana (azyl) 2015

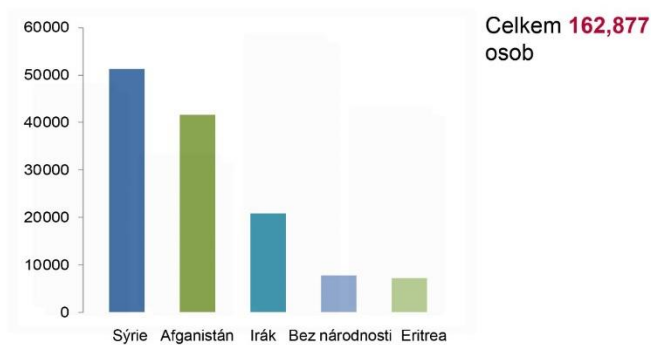
**celkem o azyl ve Švédsku
zažádalo 162,877 osob**

Zdroj: SOLAR, Sveriges Kommuner och Landsting. Dostupné z: <http://skl.se>

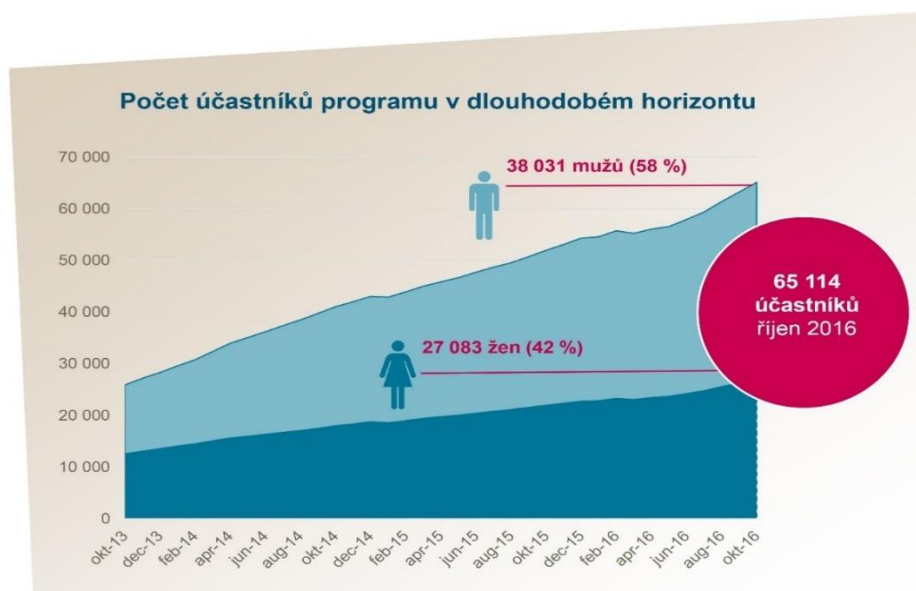
Graf 3: Mezinárodní ochrana udělená za rok 2015 (viz str. 11)

Mezinárodní ochrana (azyl) 2015: Pět nejčastějších národností

Zdroj: SOLAR, Sveriges Kommuner och Landsting. Dostupné z: <http://skl.se>

Graf 4: Počet účastníků programu pro příchozí pořádaného úřadem práce v dlouhodobém horizontu let 2013 až 2016 (viz str. 44)

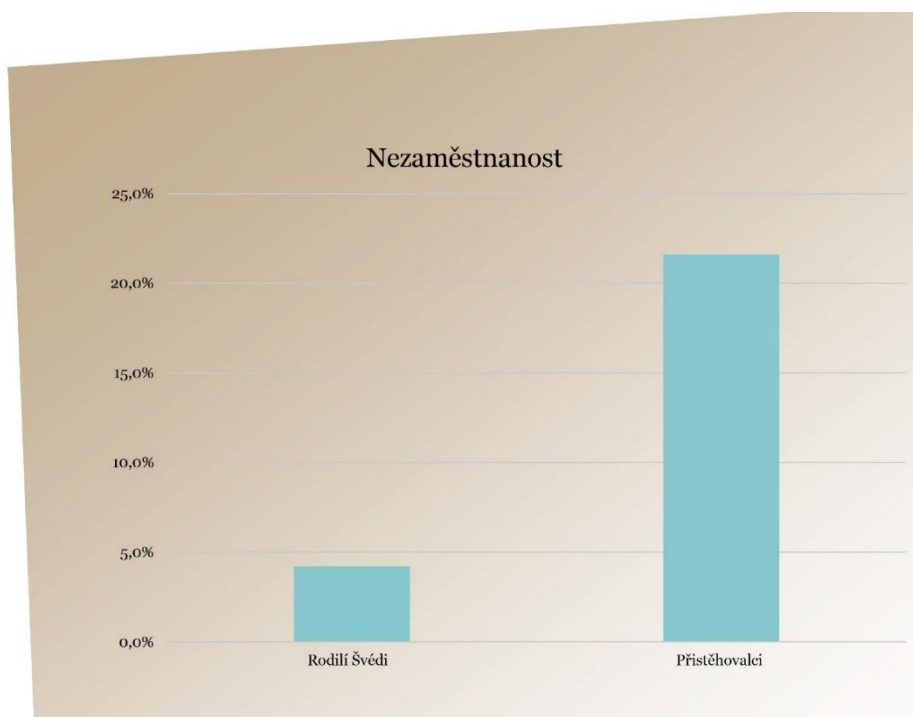
Zdroj: Arbetsformedlingen, Úřad práce. Dostupné z: <http://www.arbetsformedlingen.se>

Graf 5: Migrace do Švédska v roce 2015 podle národnosti a důvodu pro pobyt v zemi (viz str. 10)

Zdroj: SOLAR, Sveriges Kommuner och Landsting. Dostupné z: <http://skl.se>

Graf 6: Nezaměstnanost za rok 2016 z pohledu národnosti (viz str. 11)

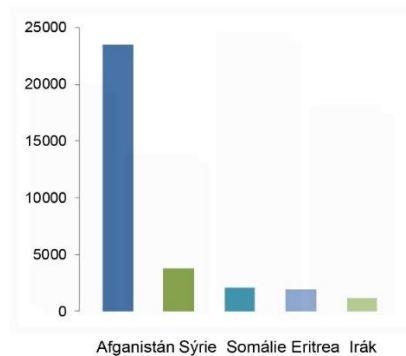
Zdroj: SOLAR, Sveriges Kommuner och Landsting. Dostupné z: <http://skl.se>

Graf 7: Nejčastější národnosti dětí bez doprovodu přijaté za rok 2015 (viz str. 10)

Mezinárodní ochrana (azyl) 2015: Děti bez doprovodu

Pět nejčastějších národností přijímaných v roce 2015

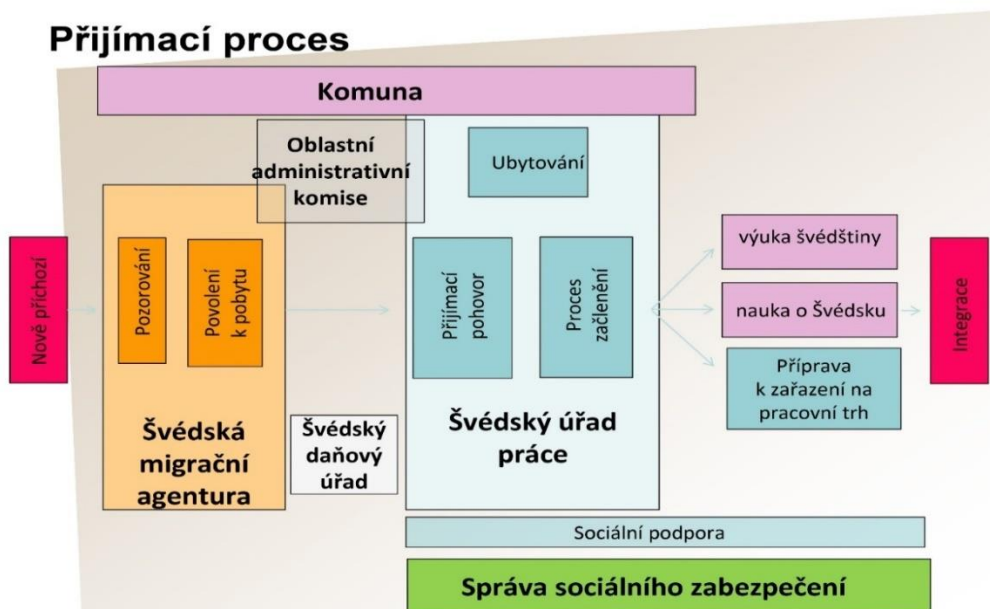

Celkem 35 369 dětí

Zdroj: SOLAR, Sveriges Kommuner och Landsting. Dostupné z: <http://skl.se>

Graf 8: Přijímací proces žadatelů o azyl (viz str. 10)

Přijímací proces

Zdroj: SOLAR, Sveriges Kommuner och Landsting. Dostupné z: <http://skl.se>

ZÁVĚR

Vzdělávání dospělých ve Švédsku a vzdělávání tamních migrantů by mělo být zářným příkladem toho, jak se vyrovnat s touto nelehkou problematikou. Jenže Švédsko nikdy v minulosti podobně silnou migrační vlnu nezažilo, nemá s ní tedy mnoho zkušeností a teprve je postupně nabývá. Integraci nově příchozích navíc komplikují nepříliš příznivé klimatické podmínky této severské země (podnebím tolik odlišné od států, kde se nově příchozí narodili), složitý místní jazyk i určitá sociální nedospělost švédské populace jako celku.

Autorka se domnívá, že mít otevřenou náruč a nabídnout příchozím maximum jistot a hrazení životních nákladů není tím ideálním řešením. Do Švédska míří lidé s vidinou lepší budoucnosti, volí si ho především pro vysokou životní úroveň a štědrý sociální systém. Avšak ani dlouhodobě budované finanční rezervy tak bohatého státu, jakým Švédsko je, nejsou nevyčerpatelné. Naskytá se logická otázka, nakolik mají být distribuovány a v jakém objemu nově příchozím a zda je spravedlivé vůči rodilým Švédům, že jejich budoucí spoluobčané dostanou finanční a materiální statky, aniž by se o to často cíleně přičinili. Autorka se domnívá, že je vhodné se z nastolené situace poučit a vyhnout se omylům a idealistickým vizím, které Švédsko poslední roky z dobré vůle učinilo, ale až nyní se ukazuje, že ho mohou v dlouhodobé perspektivě i nepříjemně poškodit. Přes všechny snahy a nejrůznější pokusy navíc ideální řešení pro efektivní začlenění nově příchozích do švédské společnosti zatím stále neexistuje.

Proč mají příchozí z různých migračních vln podobné pocity odcizenosti při navazování komunikace? Připouští si to švédská společnost jak během výuky švédštiny, tak i při dalších sociálně laděných situacích? Jak se například banky, úřady či zdravotnická zařízení chovají k lidem, kteří nesdílejí stejné jistoty a cítí se být kvůli jazykovému handicapu frustrováni? Možná je toto dlouhodobé, byť na první pohled latentní si uvědomění rozdílů důvodem, proč se řada migrantů ani po dlouhé době ve Švédsku necítí být doma. Nedokázali se dokonale naučit jazyk, tím pádem se nikdy úplně nezařadili mezi ostatní. Netkví právě v této frustraci a nespokojenosti příchozích podobné tragické činy, jako se udály ve Stockholmu v pátek 7. dubna 2017? Po

nedávném teroristickém útoku se ve Švédsku konečně rozpoutala otevřená veřejná diskuse o migrační politice a již teď je jisté, že ji vláda bude od základu měnit.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

FALTÝN, J. *Teoretická východiska multikulturní andragogiky*. Praha: FF UK, Katedra andragogiky a personálního řízení FF UK & Člověk v tísní, společnost při ČT, o.p.s, 2005.

JEŽKOVÁ, V., D. DVOŘÁK, D. GREGAR a H. DAUN. *Školní vzdělávání ve Švédsku*. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-2021-3.

HOBZOVÁ, O., M. *Jazykové vzdělávání pro dospělé přistěhovalce v ČR a ve Švédsku*

BENEŠ, M., *Andragogika*. 2. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-4824-5.

PALÁN, Z., *Vzdělávání dospělých a Evropa*, Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 80-7041-879-6.

PRŮCHA, J., J. VETEŠKA. *Andragogický slovník*. 2. vyd. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4748-4.

VYCHOVÁ, H. *Vzdělávání dospělých ve vybraných zemích EU*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v.v.i. ISBN 978-80-7416-017-2.

VETEŠKA, J. *Kompetence ve vzdělávání dospělých*. Praha: UJAK, 2010. ISBN 978-80-86723-98-3.

VETEŠKA J., T. VACÍNOVÁ a kol., *Aktuální otázky vzdělávání dospělých. Andragogika na prahu 21. století*. Praha: UJAK. ISBN 978-80-7452-012-9.

BARTÁK, Jan. *Aktuální problémy vzdělávání a rozvoje zaměstnanců v organizacích..* Praha.UJAK. 2015. ISBN 978-80-7452-113-3.

Seznam použitých zahraničních zdrojů

LINDBERG I., K. SANDWALL: *Nobody's darling? Swedish for adult immigrants: A critical perspective*. 2007, Institutionen för svenska spraket, ISSN 0814-7094.

ZACHRISON M., *Invisible voices*, 2014. Malmo Studies in International Migration and Ethnic Relations, ISBN 978-91-7104-591-1.

ADRAHAMSSON K., *Adult Participation in Swedish Higher Education*, 1986. Lund, ISBN 91-22-00850-0.

ORRING J., *The school system of general education in Sweden*. The Swedish Institute. ISBN 99-0596180-1.

Seznam použitých internetových zdrojů

SKOLVERKET, Národní agentura pro vzdělávání. Dostupné z:
<http://www.skolverket.se>

MIGARTIONSVERKET, Migrační úřad. Dostupné z: <http://www.migrationsverket.se>

ARBETSFÖRMEDLINGEN, Úřad práce. Dostupné z:
<http://www.arbetsformedlingen.se>

CSN, Swedish financial aid for studies. Dostupné z: <http://www.csn.se>

SOLAR, - Sveriges Kommuner och Landsting. Dostupné z: <http://skl.se>

SCB, Statistický úřad. Dostupné z: <http://www.scb.se>

REGERINGEN, Úřad vlády. Dostupné z: <http://regeringen.se>

Národní vzdělávací fond. Dostupné z: <http://www.nvf.cz/rozvoj-celozivotniho-uceni>

Zelená kniha, Dostupné z:

https://www.msmt.cz/uploads/zalezitosti_EU/JN_zelena_kniha_ST11631_CS08.pdf

Svenska Dagbladet, Dostupné z <http://www.svd.se>

Inkluzivní škola. Dostupné z: <http://www.inkluzivniskola.cz>

Konsorciium nevládních organizací pracujících s migranty v ČR, Dostupné z:
<http://www.konsorciium-nno.cz/>

OSN. Dostupné z <http://osn.cz>

Ministerstvo zahraničních věcí Švédska: <http://www.swedenabroad.se>

Současná Evropa, Fakulta mezinárodních vztahů, VŠE, *Efektivnost integrace muslimských minorit v zemích EU*, [online], CES 1/2016, Dostupné z:
<https://www.vse.cz/se/16>

SEZNAM ZKRATEK

SFI – švédština pro přistěhovalce

SOLAR – Švédský svaz obcí a komun

SEZNAM TABULEK A GRAFŮ

Seznam tabulek

Tabulka 1: Trojúhelník učení migrantů	18
Tabulka 2: Druhy nejžádanější profesí v roce 2016.....	22
Tabulka 3: Školský systém ve Švédsku	34
Tabulka 4: Jedinci, kteří se zúčastnili vzdělávacích kurzů pro dospělé	35

Seznam grafů

Graf 1: Úroveň a počet migrantů, kteří potřebují následné vzdělávání.....	37
Graf 2: Počet osob, které požádaly o azyl v roce 2015.....	50
Graf 3: Mezinárodní ochrana udělená za rok 2015.....	51
Graf 4: Počet účastníků programu pro příchozí pořádaného úřadem práce v dlouhodobém horizontu let 2013 až 2016	51
Graf 5: Migrace do Švédska v roce 2015 podle národnosti a důvodu pro pobyt v zemi.....	52
Graf 6: Nezaměstnanost za rok 2016 z pohledu národnosti.....	52
Graf 7: Nejčastější národnosti dětí bez doprovodu přijaté za rok 2015.....	53
Graf 8: Přijímací proces žadatelů o azyl.....	53

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Magdaléna Tůmová

Obor: Vzdělávání dospělých

Forma studia: Kombinované

Název práce: Vzdělávání imigrantů v kontextu vzdělávání dospělých ve Švédsku

Rok: 2017

Počet stran textu bez příloh: 41

Celkový počet stran příloh: 8

Počet titulů českých použitých zdrojů: 10

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 4

Počet internetových zdrojů: 15

Vedoucí práce: PhDr. Iva Borská, CSc.